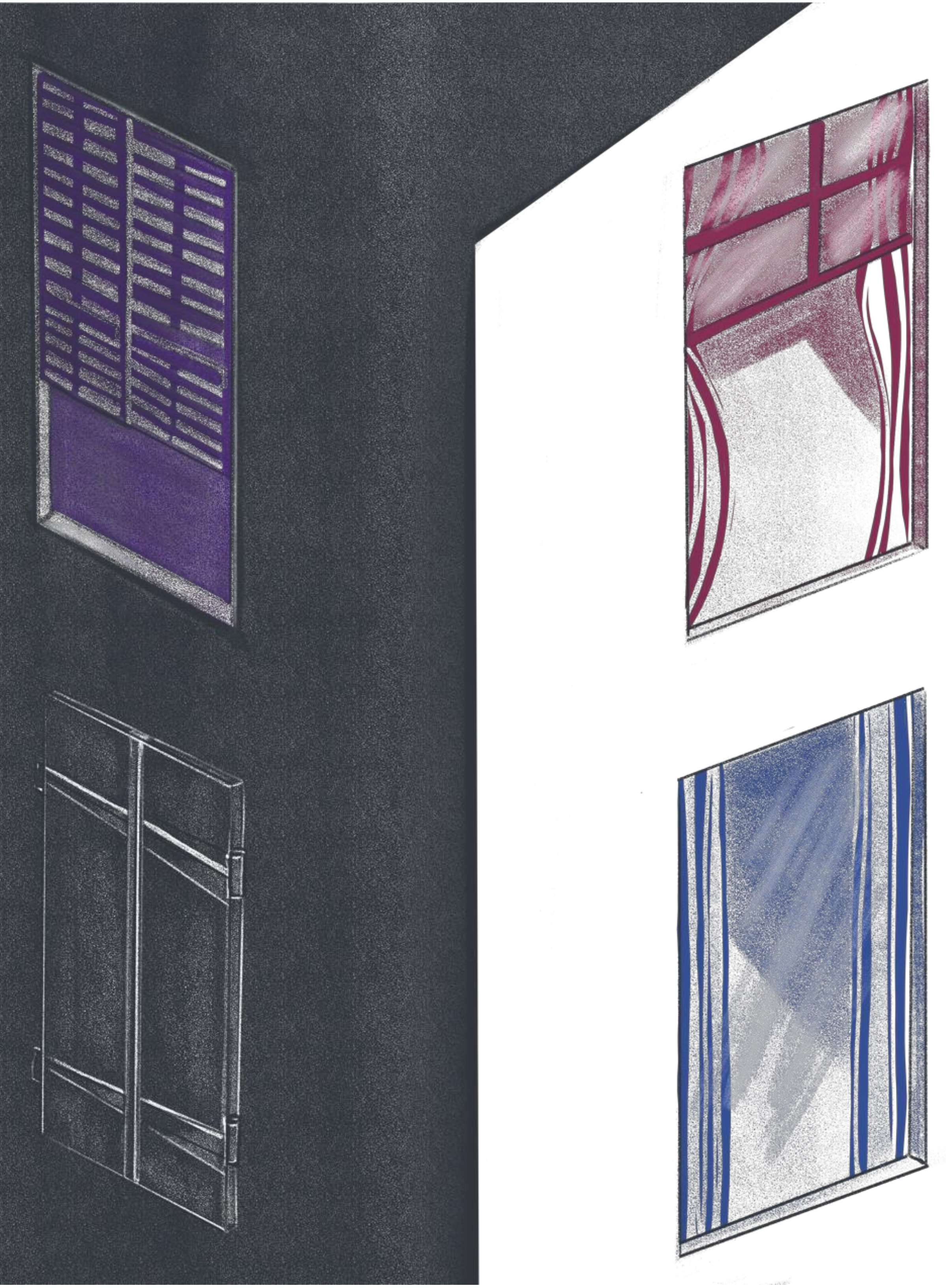

EU AFGHANISTAN
PEACE SUPPORT
MECHANISM

میکانیزم حمایت اتحادیه اروپا
از پروسه صلح افغانستان
د افغانستان د سولي څخه
د اروپايي ټولني د ملاتړ تګلاره

هېواد: د راتلوونکي لەپاره د افغان مدني ټولنې سناريوګانې

Funded by the European Union

وړاندېز

د ۲۰۲۱ کال د اګست میاشتي پر ۱۵ مه نېټه، له هېواد څخه د پخواني ولسمشر اشرف غني په وتو او د طالبانو له لورې د واک ترلاسه کولو سره، په افغانستان کې یو نوی پړاو پیل شو. دغه بدلون زموږ خلک او هېواد له بې باوره راتلوونکې سره مخ کړ.

په دغه ناڅرګند حالت د افغانانو د ژوند بېلابېل اړخونه اغېزمن شول چې په ترڅ کې یې زرګونه افغانان د هېواد پرېښودو ته اړ شول. دا په داسې حال کې ده چې په هېواد کې د پاتې افغانانو ورځنی ژوند او د معیشت وضعیت هم لاترینګلی شوی دی. دغه ډول نامنظم حالت له امله د مدني ټولنې فعالان هم په سختۍ سره کولی شي د پرمختګ څرنګوالی درک کړي.

د دغه نوي واقعیت په رڼا کې، یوې داسې فضاء ته اړتیا وه چې په ترڅ کې یې افغان دینفعان سره راټول شي او نوي بدلونونه او پر افغانستان په تېره بیا د دغه هېواد پر مدني ټولنې د هغو عواقب وارزوي. په داسې حال کې چې د مدني ټولنې د ساتلو/ دوام په اړه په افغانستان کې د ډېرى بنکیلو فعالانو ترمنځ توافق شته، خو د مدني ټولنې د تشکیل بنې، فعالیت په تېره بیا له بالفعله چاروکیو سره یې د اړیکو څرنګوالي په اړه لاهم د نظرونو اختلاف موجود دی.

همدغه لامل وو، چې موږ د ۳۰ تنه افغانانو یو ټیم، چې د مدني ټولنې مشران یا متخصصین پهکې شامل دي، پرېکړه وکړه چې د افغان مدني ټولنې د راتلوونکې لهپاره د بدلېدونکو سېناریوګانو په یوه پروسه کې بنکیل شو، څو د ممکنه راتلوونکیو په اړه یوه سناریو رامنځته کړو.

موږ د سناریو ټیم په ګډه سره داسې توپیر لرونکې راتلوونکې انځور کړې چې بنایي د منلو وړ واوسي تر څو هغه احتمالي موارد چې بنایي ورسره مخ شو، په پام کې ونیسو، ځان ورسره عیارکړو او په دې وتوانېږو چې په څېنو احتمالي مواردو باندې اغېز ولرو. زموږ ګډ هدف په هېواد کې د بدل شویو تړاوونو د درک شریکول او پراختیا او د مدني ټولنې په برخه کې د هغو تعبیر دی. دغه سناریوګانې د افغانستان راتلوونکې په تېره بیا د مدني ټولنې له اړخه د انتقادي فکر رامنځته کولو په موخه شریکوو. دغه چاره موږ ټول د راتلوونکیو ننګوونکیو غوراوي برخه کې د ستراتیژیک تفکر رامنځته کولو وړتیا رابښي او هیلهمند یو چې په خلاصو سترګو او پوهاوي سره پر مخ لاړ شو.

لاسلیک

د ټولو ګډونوالو نومونه

سریزه

هېواد: د افغان مدني ټولنې راتلوونکي سېناريوګانې"د افغان مدني ټولنې د ۳۰ تنو ژمنو او روڼ اندو فعالانو له لوري چې له قومي، ژبني، سمتي، مذهبي او همدارنګه د جنسيت، سن او تخصص له اړخه سره توپير لري، تشکيل شوی چې د پخواني او نوي افغان ډياسپورا او په هېواد کې دننه د هغوی همکاران هم پهکې شامل دي. هغوي په دغه ريپورټ کې د معرفي شويو سناريوګانو ليکوالان او توحيدوونکي دي. دغه سناريوګانې د افغان مدني ټولې د ټيم غړيو او په هېواد کې دننه د هغوی د همکارانو په مشورو او د درک او تجربو د شريکولو سره چمتو او تدوين شوې او يو ژمن او وفادار ايډيټر د هغوی د آوازونو په لېږد او تأييد سره د سنارويوګانو د متن په ليکلو کې مرسته کړې ده.

دغه ټيم د سناريوګانو جوړولو لهپاره د نظريو شريکولو په برخه کې په حضوري مرکو کې په ښکيلتيا سره په يوه پنځه ورځني روزنيز ورکشاپ کې سره راټول شو. دغه بهير چې « د بېلابېلو سناريوګانو بهير » په نوم نومول شوی، د دې لامل شو چې د مدني ټولنې فعالانو يو ګروپ په ګډه د راتلوونکي وضعيت لهپاره د سناريو جوړولو لهپاره چې پهخپله د هغې برخه دي، همکاري وکړي. د دغه بهير هدف نه يوازې دا چې د هغه سره د تطبيق لهپاره د بدلون په حال کې وضعيت څخه د درک او پوهاوي بلکې په راتلوونکي مسير باندې اغېزلرروونکي وضعيت بدلون لهپاره د حللارو موندل دي.

دغه سېناريوګانې د هغه څه په اړه احتمالي داستانونه دي چې ښايي په راتلوونکي کلونو کې پېښ شي او د اوسنيو واقعيتونو او کليدي قاطعيتونو او نه قاطعيتونو په اړه پوهاوي دی. دا نه د هغه څه په اړه وړاندوينه ده چې ښايي پېښ شي او نه هم د وړاندوينې وړ پاليسۍ ده چې بايد ترسره شي.

دغه سېناريوګانې چې اړوندې، ننګوونکې، معتبرې او څرګندې دي، د افغان مدني ټولنې اوسني وضعيت ته په کتو چمتو شوي او د راتلوونکي کړنو او تکامل څرنګوالي په اړه کيسې دي. دا د ګروپ د وروستيو تصوراتو داستانونه دي چې زموږ له تصوراتو او انتظار څخه په لوړه او په پراخه کچه دي. هغه د افغان مدني ټولنې پر وړاندې د شته ننګونو او فرصتونو په اړه رغانده او پرانيستی انعکاس دی او د ښې راتلوونکې لهپاره له ممکنه حل لارو څخه ملاتړ کوي.

د افغانستان اوسني وضعيت په څېر، په يوه پېچلي، توپير لرروونکي او ناڅرګند وضعيت کې د سناريو جوړول کولی شي د هېواد اوسني واقعيت ته له احتمالي او ويروونکي مسيرونو څخه په پراخه کچه د ليدلوري پراختيا لهپاره ګټور وي. سناريوګانې کولی شي، د تخيل پراختيا، د بېلابېلو احتمالي لارو موندلو او د هيلې او عامليت حس راګرځولو کې مرسته وکړي. له دې سربېره، د راتلوونکې په اړه د يو زيات شمېر داستانونو جوړولو دنده ځانګړيو موقعيتونو ژمنتيا او هوکړې ته له اړتيا پرته د راتلوونکيو فرصتونو امکانات برابروي. سناريوګانې موږ ته د دغه واقعيت د درک وړتيا راکوي چې ـ که څه هم نهشو کولی د راتلوونکي په اړه وړاندوينه وکړو يا يې کنټرول کړو ـ خو کولی شو له هغه سره کار وکړو او اغېز ورباندې ولرو.

د دغو سناريوګانو موخه د افغانستان مدني ټولنې په قضيو کې اړوندو او ښکيلو مراجعو کې د عملي اقداماتو او بحثونو هڅول دي. دغو کسانو کې ښايي په هېواد کې دننه مدني فعالان، دياسپورا او همدارنګه بينالمللي ټولنې سازمانونه شامل وي.« که چېرې دغه سناريو پيښه شي، موږ ته به څه معنې ولري؟» او که دغه سناريو پيښه شي، څه کار کولی شو؟ کوم غوراوي به ولرو؟» مسائلو ته په پام سره د هرې سناريو لهپاره په څو بحثونو او دويم دا چې د سناريوګانو ټولګې ته په کتو سره دا په پام کې ونيسئ چې « يو زيات شمېر احتمالي راتلوونکيو ته په پام سره موږ څه کولی شو؟» سره پيل شي.

سناریوګانو ته کتنه

ځومره چې د افغانستان مدني ټولنې راتلوونکې نامعلومه او بې برخلیکه ده، په همغه اندازه ځینې قاطعتونه هم شته دي؛ په دې معنی چې مدني ټولنه فعاله ده خو د طالبانو او ځینو نورو هېوادونو اقداماتو وربانديې اغېز کړی له همدې امله د پرمختګ لار به آسانه نه‌وي.

ځینې ابهامات هم شته چې په هغه کې د ښځو وضعیت، اطلاعاتو او زده‌کړو ته لاسرسي، د افغانانو هوساینه، د تاوتریخوالي کچه او ټولنیز انسجام هغه ابهامات دي چې تر ډېره یې د سناریو ټیم له اندېښنو سره مخ کړی دی.

د افغانستان او مدني ټولنې پرمختګ احتمالي راتلوونکي له‌پاره زیاتې لارې شته. د سناریو ټیم څلور مورده د دغو پلټنو له‌پاره تر ټولو ښو هغو په توګه غوره کړي دي.

په لومړي سناریو کې، د کړکۍ پردې، یو ګوابښوونکی داستان دی. دغه داستان « که ویره، ګوښه والی او تاوتریخوالی پرېښودل شي، څه به پېښ شي» موضوعګانو باندې تمرکز لري.

په دغه سناریو کې د کړکۍ پردې، افغانستان لاهم د یوې بندې کوټې په څېر منزوي او د نړۍ له نورو هېوادونو څخه جلا هېواد دی او په هېواد کې دننه هم د یو بل ترمنځ د خلکو اړیکې پرې شوې دي. بالفعله حکومت د اتباعو او نړیوالې ټولنې غوښتنو ته د نه پاملرنې له امله لاهم په رسمیت نه‌دی پېژندل شوی او محدودو سیاسي او مادي سرچینو ته لاسرسی لري. حکومت د توندلارو او افراطي عناصرو په لاس کې دی او له ټولو بنسټونو سره د هغه څه پر بنسټ عمل کوي چې دوی یې له اسلام څخه لري او په پایله کې د ورځني ژوند شرایط په براخه کچه خراب شوي او د ژوند لومړنیو اړتیاوو او خدماتو ته لاسرس محدود دی چې بالاخره دغه ناهیلوونکي شرایط د ویرې، دښمنۍ او تاوتریخوالي لامل ګرځي. ښایي د ترهګرۍ پراختیا او د قومونو تر منځ د جګړو او تاوتریخوالی د زیاتوالي له امله تر ۲۰۳۰ کال پورې هېواد سره وپاشل شي.

دویمه سناریو، د دروازو له منځه د رڼا وړانګې داسې یوه افغانستان تشریح کوي چې له نن ورځې سره ډېر زیات توپیر لري. د ډېری افغانانو له‌پاره د پردې لرونکې کړکۍ خونې په توګه د خپګان احساس شته دی. په کمه کچه بدلون شته، حرکت سوکه دی خو په پردو کې هم ځینې چولې شته چې د رڼا وړانګې دننه خوا ته راشي.

په دغه سناریو کې بالفعله حکومت په دې توانیدلی چې د خلکو او سیاسي مخالفانو د افکارو، نیوکو، په ټېټه کچه کې د افغانانو د هوساینې ساتلو سره په هېواد کې نسبي خو ماتیدونکې آرامي حاکمه واوسي. یوازې هغو مدني فعالیتونو ته اجازه ورکول کېږي چې په مستقیم ډول د خلکو د ژوند بقاء سره تړاو ولري، له هغه پرته د حق‌غوښتنې، وړتیا لوړونې، زده‌کړو او تعلیم په څېر فعالیتونه په رسمي توګه جواز نه‌لري. د هېواد په ځینو

سیمو کې د مدني ټولنې فعالیتونه چې حکومت ته کوم ګواښ نه پېښوي، د حکومتي چارواکیو د منلو وړ دي. په داسې حال کې چې بسپنه ورکوونکي هېوادونه د مالي مرستو ترڅنګ پر اصلاحاتو هم ټینګار کوي، نور هېوادونه تر ډېرې کچې د افغانستان په کورنیو چارو کې له مداخلو څخه ډډه کوي.

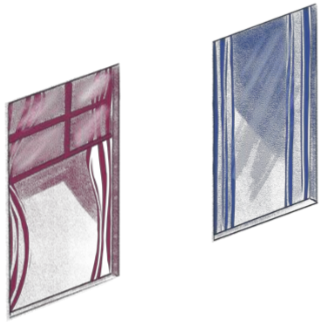

د دغه وضعیت له امله ډېری افغانان ستونزمن خو د پایښت وړ ژوند تجربه کوي. د دغې ظاهرې سولې تر پوښښ لاندې ډېرې ترینګلتیاوې هم شته چې کیدی شي راوخوټیږي.

درېیمې او څلورمې سناریوګانې له پرانیستو پردو او بدلون باد سره ملې دي. کیدی شي د دغو دوو سناریوګانو عناصر په داسې یو وخت کې انځور کړو چې دواړو هغو کې د هېواد په راتلوونکې کې مدني ټولنه فعال رول لري. د دوو نورو سناریوګانو په څېر، په لومړیو کې شرایط ډېر ستونزمن وي. په همدې حال کې دواړو دغو سناریوګانې کې مدني ټولنه نه یوازې د افغانانو د ورځني ژوند اړتیاوو په ټینګښت، بلکې بدلون لرونکې راتلوونکې لهپاره د فشاربرخه کې هم فعال رول لوبوي. د بدلون باد، دغه فشار د بالفعله حکومت پر وړاندې د یو ولسي پاڅون بڼه خپلوي، په داسې حال کې چې په پرانیستې پرده کې د ټولو لورویو ترمنځ بحثونه هغه ستراتیژۍ ده چې د هېواد په پرمختګ کې مرسته کوي. له دغو سناریوګانو څخه یوه هم له روښانه، اسانه او هوسا راتلوونکې سره پای ته نه رسیږي. سره له دې، د بدلون باد او پرانیستې انځوریزې پردې د داسې یوې راتلوونکې لهپاره د مدني ټولنې تشکیل څرنګوالی انځوروي.

د بدلون باد لکه د کړکیو پرانیستل کیدو او خونې ته دننه د باد خوځیدو سره، حرکت او بدلون شته. په دغه سناریو کې یو بالفعله ناکاره او ترلی حکومت د خپلو اتباعو حقوق محدودوي او نهشي کولی د خلکو اړتیاوو ته رسیدنه وکړي. دغه وضعیت د وخت په تېریدو سره په پراخه کچه د خلکو د نارضایتۍ لامل کیږي. د افغان مدني ټولنې رهبران اغېزناک انتظام چې ډېری یې ښځې دي، په هېواد کې دننه او بهر مرسته کوي چې دغه نارضایتي د بدلون لهپاره پر یو ټولنیز خوځښت بدله شي. په داسې حال کې چې حکومت ته لاهم فرصتونه شته چې د بدلون لهپاره اصلاحات راولي، خو دغو فرصتونو لهپاره عملي اقدام نهکوي. له دې سربېره، له سیمې څخه په پراخه کچه ګاونډیو هېوادونو ته په بالقوه ډول سره د ترهګرۍ تاوتریخوالي پراختیا د دې لامل کیږي چې نور هېوادونه هم له دغه بدلون څخه ملاتړ وکړي او په دې توګه تر ۲۰۳۰ کال پورې د یو انقلابي بدلون احتمال تر سترګو شي.

په وروستۍ سناریو کې، د بهر منظرې لیدو په موخه د پردو پرانیستو په توګه د درک، اړیکو او بدلون لیدو لهپاره مخ په وده وړتیا شتون لري. د منځلارو او بېلابېلو سیاسي جریانونو رهبرانو جوړه یوه کوچنۍ ډله د خبرو اترو، پخلاینې او جوړجاړي لهپاره راټولیږي.

که څه هم د دغې ډلې غړیو کې د هېواد راتلوونکې په اړه توپیر لرونکي لیدلوري او د تېر په اړه د بدبینۍ احساس شته، خو د یوبل منل د پرمختګ لهپاره تر ټولو ښه طریقه ګڼي. که څه هم د خبرو اترو او پخلاینې بهیر سوکه دی خو کولی شي هېواد د پراخې راتلوونکې پر لور بوځي.

بینالمللي ښکیل لوري د خبرو اترو آسانتیا او زمینې برابرو کې په مداخلې سره هڅه کوي چې دغه پروسه دافغانانو په مشرۍ پر مخ لاړه شي. د افغانانو د ژوند شرایط د حقونو د زیاتوالي، د ژوند اړتیاوو ته د لاسرسي او ټولنیز انسجام له لارې په تدریجي توګه د ښهوالي پر لور درومي.

پرتلهييز جدول

بنايي راتلوونکي د خلورو طرحه شويو سناريوګانو يو ترکيب ياهم بله سناريو واوسي، له همدې امله د دغه پيچلي چلندونو په اړه بحث او څرګند درک لهپاره هغه په توپيرو لروونکيو سناريوګانو ويشو. په لاندې جدول کې د سناريوګانو د کليدی عناصرو يوه ساده شوې نسخه پرتله شوې ده.

	پردې	د درزونو له لارې رڼا	ولسي خوځښتونه	پرانيستي پردې
د سناريو ماهيت				
د دغې سناريو ماهيت څه دی؟	د وېرې او سيالي حاکميت تفرقه او اختلافات د پاشلکيدو لامل کيږي	ماتيدونکی پايبنت د ثبات ساتلو لهپاره له درزونو سره مل په لوړه کچه د کنترول لامل کيږي.	خلک له وضعيت څخه تنګيدو له امله د حکومت د بدلون لهپاره منظم کيږي	سوکه بحثونه د جوړجاړي او سولي تينګښت زياتوالي لامل کيږي
کليدي ځانګړني	شخړه او ماتې	نه جوړجاړی او محدوديتونه	بدلون لهپاره تولنيز خوځښت	جوړجاړی اوپخلاينه
د کليدي فعالانو موخې او ستراتيژی				
د مدني تولنې لومړنی موخه	بقاء او ژغورنه	د افغانانو او مدني تولنې د لومړيو اړتياوو تأمين	د بشري حقونو تأمين	د پراخ بنسته تولنې تشکيل
د مدني تولنې له لوري کارول شوې مسلطې ستراتيژی	بين‌المللي ملاتړ او د پوهاوي زياتوالی	په هيواد کې پټ فعاليتونه او غيرسياسي خدماتو وړاندې کول، له هيواده بهر دوامداره حقغوښتنه	د خوځښت رامنځته کيدل او د خدماتو وړاندې کيدل	د خبرو اترو، سولې تينګښت، او رسمي او غيررسمي مذاکراتو لهپاره وړتيا جوړونه
د حکومت ځانګړې کړنې	د مخالفو ترهګريزو او نورو وسلوالو ډلو د کنترول او نه پخلاينې لهپاره دوامداره جدي هڅې	د منځمهاله آسانتياوو له لارې د ماتيدونکي ثبات ساتلو لهپاره هڅې	محافظه کاران د نه پخلاکيدوونکي وضعيت ساتلو باندې ټينګار کوي	د تولګډونه حکومت پر لور بحثونو کې ګډون او د ملاتړ پراختيا
د بين‌المللي تولنې فعالانو مشخص اقدامات	يو شمېر بهرني هيوادونه د بالفعله حکومت مخالف وسلوالو سره د مالي او نظامي تجهيزاتو مرسته کوي	د بنځو وضعيت په برخه کې د محدودو بدلونونو لهپاره فشار، د خلکو اساسي اړتياوو پوره کولو لهپاره مالي تمويل، بشردوستانه مرستې	د مالي مرستو تأمين لهپاره د شرطونو وضع کولو له لارې بالفعله حکومت باندې اغيز لهپاره د مالي سرچينو تأمين، له بالفعله حکومت يا مقاومت خوځښت څخه مالي ملاتړ	لوړ مشارکت، د مالي سرچينو تأمين، د بحثونو لهپاره د بستر چمتو کيدل، له پراختيا څخه ملاتړ، وړتيا جوړونه او د سوله ساتو ځواکونو ځای پر ځای کول

په افغانستان کی میشتو خلکو تجربه

د ښځو وضعیت	په عمده ډول فقر، نالوستي، وزګارتیا، کوښه والی، ځپل شوي، او په مخ په زیاتیدونکي توګه د وسلوالو تاوتریخوالو او نښتو تر اغیز لاندې د وسلو پورته کول	زده‌کړو او کار ته محدود لاسرسی او د فقر او کورني تاوتریخوالي تجربه کول	کار او زده‌کړو ته د لاسرسي تدریجي ښه‌والی او د مقاومت خوځښت رهبري.	په ډیالوګونو کې د ښځیلو ګمارل شویو کسانو کې د زده‌کړو لرونکیو وګړیو زیاتوالی
د افغانانو هوساینه	د لومړنیو او خوندیتوب اړتیاوو ته کمزوری لاسرسی او په دوامداره توګه دترینګلتیا په لور تګ	ژوندي پاتي کیدل خو له هوساینې پرته	وګړي په لومړیو کې په بدو شرایطو کې ژوند کوي خو په تدریجي ډول د ښه‌والي پر لور درومي	مخ پر زیاتیدونکي توګه ښه‌والی، خوندیتوب او ډاډمنتیا
معلوماتو او نظریو ته لاسرسی	د بیان ازادي نشته او معلوماتو ته لاسرسی ډېر محدود دی	د بیان ازادي او د غونډو رابلل محدود دي، اطلاعاتو ته لاسرسی د تولو له‌پاره محدود دی او رسنی تر پراخ محدودیت لاندې او تولنیزې رسنی د امکان تر بریده بې باوره دي	د بیان ازادي او غونډو رابلل محدود خو تولنیزې رسنی د لاسرسي وړ دي	د بیان او غونډو جوړولو آزادي د پراختیا په حال کې ده
نژادي توپیرونه	شته ترینګلتیاوې د فردي او ګروپي جګړو په بڼه راڅرګندیږي	له بیلابیلو قومونو سره توپیر لروونکی چلند کیږي	قومي توپیرونه حتی د امکان تر حده بې ارزښته کیږي او په کلیدي تصمیم نیونو کې د مناسبې استازولی او حضور پرته	د بیلابیلو قومونو هویت راڅرګند او د بحث وړ ګرځي

د کړکیو پردې

یوه داسې خونه انځور کړئ چې په بشپړ ډول تړلې، تیاره او منزوي وي او د وخت یا هغه ځه په اړه چې بهر پیښیږي، ډېر کم احساس شتون لري.

په دغه سناریو کې افغانستان د یوې تړلې، ګوښه او د نړۍ له نورو هېوادونو څخه جلا هېواد په پام کې نیول شوی او په هېواد کې دننه هم د خلکو ترمنځ رغانده اړیکې محدودې دي. په دغه سناریو کې بالفعله حکومت دې ته حاضر نهٔدی چې د هېوادوالو او نړیوالې ټولنې غوښتنو ته تسلیم شي له همدې امله د نړیوالو لهٔخوا لاهم په رسمیت نه دی پیژندل شوی. دا په خپل وار د دې لامل کیږي چې محدودو مالي او سیاسي سرچینو ته لاسرسی ولري. د هېواد رهبري او اداره په عملي توګه د هغو افراطي عناصرو په لاس کې لویدلې ده چې ټولې چارې د خپلو هغو لیدلوري پر بنسټ ترسره کوي چې دوی یې د اسلام له تفسیر څخه لري. په پایله کې د ورځني ژوند شرایط په پراخه کچه خرابیږي، د ژوند لومړنیو اړتیاوو او خدماتو ته لاسرسي کمیږي چې دغه ناهیلوونکي عناصر په ټولنه کې د ویرې، دښمنۍ او تاوتریخوالي زیاتوالي لامل کیږي. په دوامداره توګه د نشهٔیي توکیو د مؤلدو توکیو او کوکنارو کښت په زیاتوالي سره په ټول هېواد کې د طالبانو پر ضد وسلهٔوال فعالیتونه زیاتیږي چې د امنیت خرابیدو او د کورنیو بې ځایه شویو کسانو د شمېر زیاتوالي لامل کیږي. په پایله کې ښایي د ترهګریزو ګواښونو او همدارنګه د قومونو ترمنځ د تاوتریخوالي او جګړو زیاتوالي له امله په ۲۰۳۰ کال کې هېواد وپاشل شي.

مهالوېش

په ۲۰۲۲ کال کې د نړۍ له نورو برخو سره د افغانستان د بالفعله حکومت اړیکو کې په محدوده کچه بدلون رامنځته شوي او حکومت لاهم د هیڅ کوم هېواد لهخوا په رسمیت نهدی پېژندل شوی او له بیرنیو مرستو پرته نورې مرستې هېواد ته نه راځي. په هممهاله توګه ترهګریز تاوتریخوالی، چاودنې، ځانمرګي بریدونه او دې ته ورته پېښې د هېواد په بېلابېلو سیمو کې ترسره کېږي. کارموندنه ستونزمنه شوې او په پایله کې په هېواد کې د بانکي سیستم ستونزې او اقتصادي فعالیتونو محدودیت له امله د ملي پیسو ارزښت راکمېږي. له نورو هېوادونو سره د محدودو سوداګریزو اړیکو سربېره، افغانان لاهم د خپلو لومړنیو اړتیاوړ توکیو په پیرکې له ستونزو سره مخ دي چې په پایله کې دغه لاملونه هره میاشت په سلهاوو تنه هېوادوال له افغانستان څخه وتو ته اړ کوي، په هېواد کې دننه او بهر افغانانو ژوند باندې د ویرې، ناهیلۍ او ګوښهوالي فضاء سوری غوړولی دی.

ناهیلۍ او اقتصادي ناورین د هېواد په بېلابېلو سیمو کې د مدني اعتراضونو او وسلهوالو مبارزو لامل کېږي.

د ۲۰۲۳ کال په لومړیو کې په داسې حال کې چې ښوونځي په شدیده توګه تر ځار لاندې دي، بالفعله حکومت له شپږم څخه پورته ټولګي هم د نجونو پر مخ پرانیستي دي او د پوهنتون په شمول د ښوونځیو تعلیمي نصاب باندې په ټولو کچو کې په داسې ډول بیاکتنه کېږي چې تر ډېره پر دیني زدهکړو ډېر ټینګار کوي. په پایله کې په ښوونځیو کې د ښځینه او نارینه زدهکوونکیو شتون په پام وړ توګه راکمېږي.

ډېری افغان سیاسي فعالانو او دیاسپورا پر بالفعله حکومت د تعلیمي نصاب، ښځو ته د کار کولو حقوقو، د بیان آزادۍ زیاتولي په برخه کې د نړیوالو لهخوا د بدلون فشارونو پالیسۍ څخه ملاتړ کوي. په پایله کې دغه ملاتړ او په ژیوپولیټیکو برخو کې پاملرنې ته د سیالۍ غوښتنې سره سره ډېر کم هېوادونه له بالفعاله حکومت سره د غیررسمي ډیپلوماتیکو خبر اترو ته دوام ورکوي خو له دغو فشارونو سره بیا هم د اصلاحاتو په برخه کې ډېر محدود بدلون ترسترګو کېږي.

بالفعله حکومت خپل ځواک د مذهبي قوانینو تطبیق څخه د ډاډمنتیا او له ترهګریزو سازمانونو سره پر مبارزې متمرکز کړی. په ټول هېواد کې داسې کسان ګمارل شوي څو هر ډول کړنو په اړه چې حکومت له ننګونو سره مخ کوي یا د هغوی له مذهبي تعریف سره په ټکر کې وي، معلومات ورکړي. د امربالمعروف او نهي عنالمنکر وزارت ارزښت لازیات او نفوذ پیدا کوي او دا تضمینوي چې له محرم پرته ښځو پر سفر، عمومي ټولنو د تشکیل، د حجاب رعایت، د لمانځه پر مهال د ټولو فعالیتونو له بندولو څخه د ډاډ ترلاسه کولو او په جماتونو کې د خلکو شتون په شمول ټول محدود شوي قوانین په شدت سره تطبیقېږي. هغوی همدارنګه سندرې، موسیقي او ګډا منع کوي او فرهنګي فعالیتونه پر مذهبي هغو پورې محدودوي. فرهنګي جشنونه لکه د نوروز(د لمریز کال لومړۍ ورځ) او یلدا شپه (د کال تر ټولو اوږده شپه) منع کوي.

بالفعله حکومت په دغه لیدلوري سره چې ډېری مدني فعالان لویدیز پلوه او مدني فعالیتونه غربي پدیدې دي، په هېواد کې مدني فعالیتونه محدودوي او دغو بنسټونو ته د جواز له ورکړې څخه ډډه کوي. یو شمېر سیمهییزې شوراګانې او مذهبي سازمانونه په یو ډول سره فعال دي خو خلکو ته د خدماتو په رسولو کې په شدت سره محدودېږي. دغه موضوع د دې لامل شوې چې بینالمللي مرستې هم راکمې او یا په بشپړ ډول بندې شي. په همدې حال کې هر هغه فعالیت ته چې لومړنیو خدماتو له وړاندې کولو څخه په پراخه کچه وي، اجازه نه ورکول کېږي او د بودجې ترلاسه کولو وړتیا له لاسه ورکوي. کله چې سیمهییزې شوراګانې راټولېږي، څارونکي ورسره وي او د بحث وړ موضوعاتو پراختیا محدودوي.

له دین، بالفعله حکومت، له دیني مسائلو څخه د بالفعله حکومت د تفسیر نقد له رسمي او غیررسمي غبرګونونو سره مخ کیږي.

ډېری حکومتي خدمات محدودیږي، د بېلګې په ډول په هېواد کې حقوقي مسائلو ته د رسیدنې رسمي حقوقي سیستم وړتیا راکمیږي او دا د دې لامل کیږي چې ډېری خلک خپلې حقوقي قضیې سیمه‌ییز قضایي سیستم ته راجع کړي او یا له وضعیت څخه د مایوسۍ له امله د هغو د پرمخ بیولو لپاره هیڅ ډول هڅه ونه‌کړي.

په دغه ډول شرایطو کې ډېر پام د اخلاقي جرمونو مهار او کنټرول ته اړول کیږي او د کورني تاوتریخوالي او د خلکو تر منځ اختلافونو په څېر ټولنیزو مسایلو ته کمه پاملرنه کیږي چې په پایله کې د ټولنې په کچه ټولنیز تاوتریخوالي زیات او د دې لامل کیږي چې ډېری خلک له ځورونې او ناهیلۍ سره مخ شي.

د روغتیایي سیستم ستونزې به هم زیاتې شي، ډېری خلک به د ښښاک پاکو اوبو، کافي خوړو او روغتیایي مراقبتونو ته لاسرسي ونه‌لري او یو ډېر کم شمېر متخصصې او معالجې ښځینه ډاکترانې به په هېواد کې پاتې شي او د درملو د کمښت ستونزه به هم ډېره شي.

بالفعله حکومت د رسنیو فعالیتونه محدودوي او د هغوی خپرونې په شدیده توګه سانسوروي. همدارنګه په هېواد کې دننه پلتفارمونو او ټولنیزو رسنیو ته لاسرسي محدود دی. د هېواد په متعارفو رسنیو کې هر ډول هغه پروګرام او ریپورټ خپرول چې د حاکمانو له ارزښتونو او د حکومت پر فعالیتونو نقد بیانوي جواز نه‌لري. مدني اعتراضات هم منع دي او عاملان یې نیول کیږي او پر سزاء باندې محکومیږي.

د نشه‌یي توکیو تولیدونکیو بوټو کښت او قاچاق له بندیزونو سره په چټکۍ سره د ودې په حال کې دی او د وسلو قاچاق او پلور هم زیات دی. غلا او نور کوچني جرمونه په ځانګړې توګه په ښاري سیمو کې زیات شوي، ډېری خلک نا امني احساسوي او د ځاني امنیت لپاره وسلې پیري.

د حکومت ضد غیرمسلح ګروپونو تشکیل پیلیږي چې ځیني به یې یوازې د ښځو لهځوا تشکیلیږي. دغه ګروپونه به په لېرې پرتو او د حکومت له څار څخه بهر سیمو کې ځای پر ځای کېږي. هغوی به په دیاسپورا کې میشتو افغانانو سره د اړیکو له لارې وسلو او زدهکړو ته لاسرسی مومي خو په ۲۰۲۳ کال کې دغه ګروپونه په فزیکي بڼه د بریدونو وړتیا نهلري.

په ۲۰۲۴ کال کې بالفعله حکومت د ترهګریزو ډلو په مهارولو کې د ناکامۍ او نا هیلۍ له امله په ټول هېواد کې له امنیتي ځواکونو سره د یو ځای کېدو په موخه د جبري ګمارنې بهیر پیلوي. بالفعله حکومت د دغو ځواکونو د تغذیې او مراقبت لهپاره په عملي توګه له کلیوالو خلکو څخه عشر او زکات راټولوي او په ښاري وګړیو زیات مالیات وضع کوي. د امنیتي ځواکونو، مخالفو وسلهوالو او شکمنو ترهګرو ترمنځ وسلوالې جګړې زیاتې شوي. له دې سره هممهاله ترهګرې ډلې خپل بریدونه د هېواد له پولو بهر ګاونډیو هېوادونو ته غځوي.

په ټول هېواد کې په بالفعله حکومت پورې تړاو لرونکیو امنیتي ځواکونو په زیاتوالي سره غیرنظامي وسلوال هم د حکومتي امنیتي ځواکونو پر ضد بریدونو او د وضعیت پر سبوتاژ لاس پورې کوي.

د طالبانو ضد غیر نظامي وسلوالو ډلو فعالیت په زیاتوالي سره بالفعله حکومت خپل پام پر دغو ډلو نفوذ او تحقق ته اړوي. ډېری غیرنظامي وسلوال ګروپونه د ګډ قومي هویت په محوریت تنظیم شوي دي. په پایله کې بالفعله حکومت د دغو ډلو لهمنځه وړلو هڅه کوي. امنیتي ځواکونه د دغو ډلو له منځه وړلو او غچاخېستې لهپاره وحشتناکه بریدونه کوي. د دغو خبرونو په خپریدو سره په بېلابېلو ډلو کې د بالقوه قومي تصفیې ویره زیاتېږي. په پایله کې په غیر نظامي وسلوالو ډلو کې د خلکو غړیتوب زیاتېږي.

د دیاسپورا مدني فعالان په هېواد کې د کړکیچ په اړه د پوهاوي زیاتوالي کې ښکیلېږي. هغوی په بینالمللي او ټولنیزو رسنیو کې د خپلو غږونو د پیاوړتیا په برخه کې په هېواد کې دننه خلکو سره له اړیکو څخه استفاده کوي. هغوی پر حکومتونو فشار اچوي څو ډاډ ترلاسه کړي، هغه کسان چې افغانستان څخه تښتي، کولی شي ویزو ته لاسرسي ولري، پناه واخلي، په کوربه هېوادونو کې د نویو افغان پناهاخیستوونکیو له میشتیدو څخه ملاتړ کوي او همدارنګه د هغو کسانو لهپاره له بیړنیو مرستو څخه دفاع کوي چې په هېواد کې ژوند کوي او هڅه کوي څو د بېلابېلو ډلو لهخوا ترسره شوي جنایتونه مستند شي څو یوه ورځ له انتقالي عدالت څخه ملاتړ وکړي.

په ۲۰۲۶ کال کې په بالفعله حکومت کې داخلي اختلافونه زیاتېږي. بنسټپاله او مترقي لاملونه په هېواد کې له مخ په زیاتیدونکې ترینګتیا څخه ناراضه دي. په حکومت کې دننه غیرنظامي وسلوالو ګروپونو سره د سولې بهیر، له نورو هېوادونو سره د بیاځلي اړیکو ټینګولو، آزادۍ زیاتوالي، ناورین پایته رسولو او همدارنګه له ترهګرو ډلو سره د یووالي لهپاره فشارونه شتون لري. دغه ترینګتیاوې د انارشۍ او همدارنګه د واک ترلاسه کولو د هڅو لامل کېږي. دغه بې ثباتۍ په هېواد کې د ثبات ټینګښت او د مخالفو ځواکونو د اغېزناک مهار په برخه کې د بالفعله حکومت وړتیا کمزورې کوي.

په ۲۰۲۸ کال کې وچکالي او وسلوالې جګړې د دې لامل کېږي چې محدود محصولات راټول شي، د پیسو ارزښت د کموالي دوام په دې معنی دی چې په ټول هېواد کې ډېر محدود شمېر خلک خوراکي توکیو ته لاسرسی لري. د قحطی مخنیوي لهپاره د بین‌المللي فعالانو لهخوا بیرنی مرستې چمتو کېږي. په همدې حال کې د مرستې رسولو څو کاروانونو باندې بریدونه شوي چې په ځینو سیمې کې د لوږې لامل کېږي افغانان په دوامداره توګه د هېواد پرېښودو ته دوام ورکوي، په ۲۰۲۸ کال کې د کډوالی لوړه کچه ترسترګو کېږي او هره اوونی په زرهاوو تنه هېواد پرېږدي. په پایله کې ډېری هېوادونه د بالفعله حکومت مخالفو غیرنظامي وسلوالو ډلو څخه په پټه ملاتړ کوي.

په ۲۰۳۰ کال کې حکومت په دننه او د هېواد سرحدونو د ساتنې په برخه کې له مهمو ننګونو سره مخ دي، په هېواد کې یو زیات شمېر وسلوالې قومي او ترهګریزې ډلې شتون لري چې غواړي د هېواد واک په لاس کې واخلي. په همدې حال کې غیر نظامي وسلوال ګروپونه له ګاونډیو هېوادونو سره په یووالي کار کوي. هېواد د تجزیې خوا ته ځي او له ګاونډیو هېوادونو سره د ځینو سیمو د یوځای کیدو خطر شتون لري. له ګاونډیو هېوادونو سره د عمده سرحدي ښارونه یوځای کیدو افغان حکومت له ننګونو سره مخ دی.

آیا بالفعله حکومت کولی شي ځمکنۍ بشپړتیا وساتي؟ آیا هېواد به تجزیه شي؟ د افغانانو برخلیک به څنګه شي؟ آیا نور فعالان به په هېواد کې نظامي مداخله وکړي؟

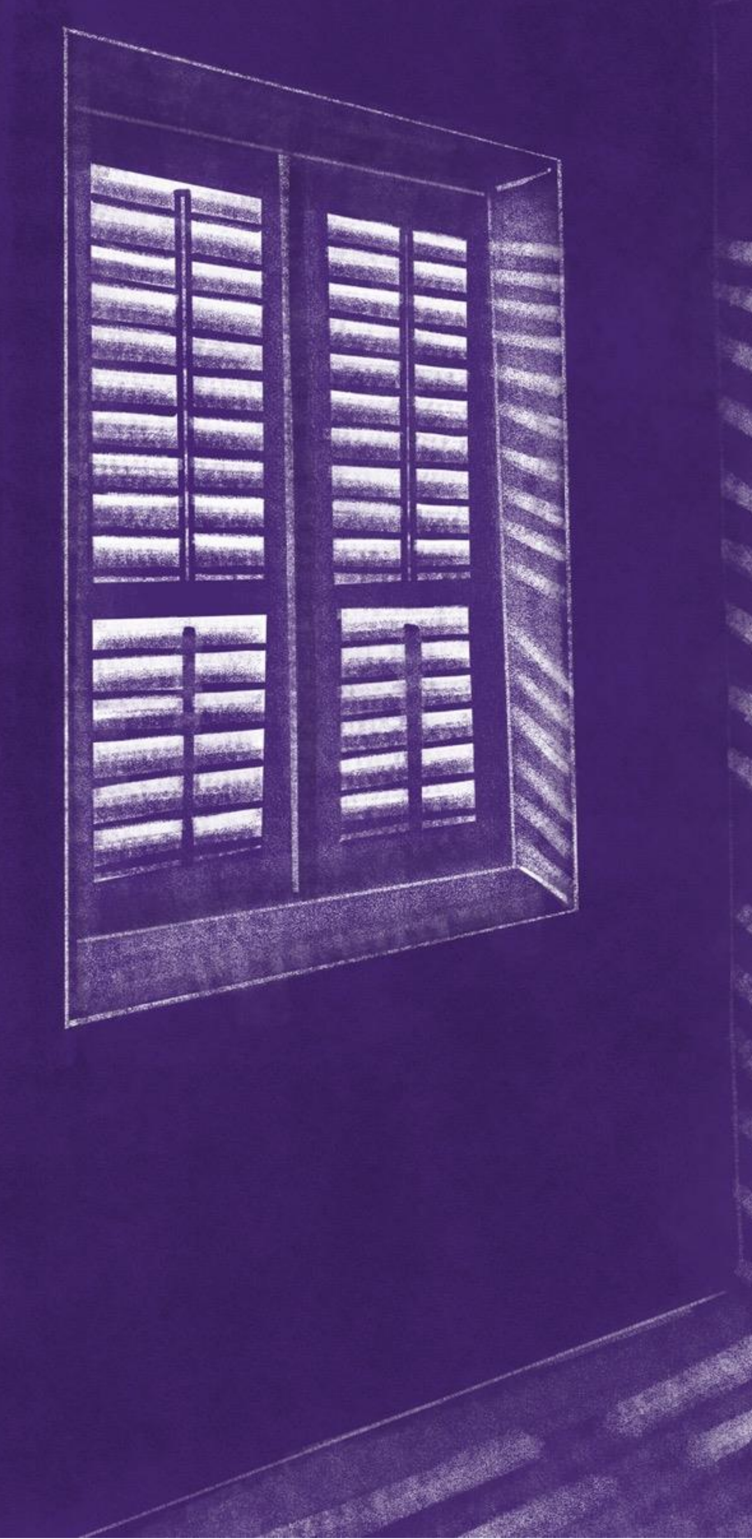

د درزونو د شاوخوا رڼا

یوه تړلې او توره خونه انځور کړئ. هوا ډېره تیاره ده. دغه سناریو د داسې یوې خونې په څېر ده چې پرده لروونکې کړۍ لري، محدود بدلون او سوکه حرکت تر سترګو کېږي. په همدې حال کې په تیاره کې د کړکیو د کوچنیو درزونو په څېر سوري شته چې کوټې ته رڼا رادننه کوي.

په دغه سناریو کې بالفعله حکومت په دې توانیدلی چې په هېواد کې نسبي ثبات ټینګ کړي. دغه ثبات د افکارو او عقایدو په محدودیت، پر سیاسي مخالفانو د بندیزونو او د افغانانو له پاره د لومړنۍ کچې د هوساینې ساتلو له امله ساتل شوی دی. په هېواد کې د مدني ټولنې فعالیت په هغو ساحو کې چې یوازې د خلکو ژوند له بقاء څخه ملاتړ کوي، جواز لري. نور فعالیتونه لکه حق‌غوښتنه، وړتیا لوړونه او زده‌کړې په رسمي ډول جواز نه‌لري. که څه هم د بالغعله حکومت له‌خوا نیمګړتیاوې شته خو مدني ټولنه تر هغه پورې چې بالفعله حکومت ونه ګواښل شي، په بېلابېلو ټولنو او سیمو کې مهم رول لري. نور ډېری هېوادونه په افغانستان کې له مداخلې څخه ډډه کوي.

د دغه وضعیت په پایله کې ډېری افغانان له پایښت، ثبات او ملاتړ سره سره ستونزمن ژوند تجربه کوي. دا چې د بیان آزادي نشته، ډېری فعالیتونه په شدیده توګه محدودېږي، په ټول هېواد کې د خفګان احساس شته او تر دغه ثبات لاندې ډېر درزونه شته چې ګواښوونکي دي.

مهالوېش

بالفعاله حکومت له ۲۰۲۲ کال راهیسې په عمومي توګه د یوې قوم ډلې لهخوا رهبري کېږي. د ۲۰۲۲ کال تر پایه د بېلابېلو قومونو استازي په منځنیو مدیریتي بستونو کې مقرېږي چې د زیاتې مودې لهپاره په دغو بستونو کې پاتې کېږي. بالفعله حکومت هم خپل ژمن ملکي کسان د ولایتونو د والیانو په توګه ټاکي. په دغه موده کې په قوانینو کې ډېر کم بدلون تر سترګو کېږي خو په عمومي توګه په ټول هېواد کې قوانین په تصادفي بڼه تطبیقېږي. د قوانینو د تنفیذ بڼه د قربانیانو او د قانون سرغوونکیو په قومیت پوره اړه لري او د سیمهییزو توپیرونو په شتون کې پلي کېږي.

د مدني ټولنې فعالانو او د بالفعلو مسوولانو ترمنځ محدودې اړیکې شته. معترضان له بالفعله حکومت سره خبرو ته لاسرسی نهلري او تر ډېره ټکول کېږي. په هېواد کې معترضو ګروپونو اړوندو کسانو کم شمېر په هېواد کې پاتې کېږي.

بالفعله حکومت د ۲۰۲۲ کال تر پایه د نجونو ثانوي ښوونځیو په شمول ټولو ښځینه او نارینه ماشومانو او ځوانانو پر مخ ښوونځي پرانیزي. د بالفعله حکومت اصلي ارزښتونو د ملاتړ او ثبات ساتنې په پام کې نیولو سره د نجونو تعلیمی نصاب پر لومړنیو او دیني زدهکړو تمرکز لري او هلکان د نویو شویو دیني علومو، ریاضاتو او په تاریخ کې د ثبت شویو موضوع ګانو په اړه روزنه ورکول کېږي.

ښځې یوازې هغه مهال له کور څخه بهر د کار اجازه لري چې کاري فضاء له نارینهوو څخه جلا وي. هغوی همدارنګه د بالفعله حکومت د حجاب قانون پر بنسټ د خپل مخ پر پټولو مؤظفې دي. ښځې یوازې په محدودو برخو کې د کار او دندو ترسره کولو اجازه لري.

له هېواده بهر افغانان خپل فعال رول ته لاهم دوام ورکوي. ډېری بهر میشتي افغان د پیسو په رالیږلو سره له خپلو کورنیو سره مرسته کوي څو ژوندي پاتې شي او په کوچنیو پانګونو سره د کار زمینه برابروي. له هېواده بهر د مدني ټولنې سازمانونه او فعالان همدارنګه د بینالمللي مرسته کوونکیو او فعالانو ملاتړ او غوښتنې ته دوام ورکوي. هغوی د افعانانو د هوساینې پروګرامونو او اقداماتو ملاتړي دي او د لومړیتوب وړ هدف یې د ژوند حق، زدهکړې، ټاکنې، د بیان ازادي، د مطبوعاتو آزادي، د ښځو او بشري حقونو تضمین دی. هغوی د دغو موخو ترلاسه کولو لهپاره له مرستندویانو غواړي چې خپلو مرستو ته دوام ورکړي او دغه مرستې له خپلو لومړیتونو او بدلونونو سره چې د بیان ازادئ زیاتوالي او د ښځو لهپاره د وړتیا ورکوونې پروګرامونو ته د اجازې ورکولو سره اړوند بولي. د هغوی موخه د دې تضمین دی چې افغانان باید هیر نهشي، ښځې له خپلو حقونو څخه برخمنې وي او د پراخبنسټه حکومت جوړیدو لهپاره دې د خلکو د رأیو پر بنسټ ټاکنې ترسره شي.

په ۲۰۲۳ کال کې هغه رسنۍ چې په هېواد کې پاتې، د ځاني سانسور سیاست خپلوي. سیمهییزې رسنۍ کولی شي په بېلابېلو ژبو خپل انتقادي لیدلوري له کوم مشخص پیام پرته تشر کړي. د دغو رسنیو سرچینو ریپورټونه د افغان مدني ټولنې غړیو لهخوا چې په دیاسپورا کې ژوند کوي، راټولېږي او د نړیوالو ټولنیزو رسنیو په پلټفارمونو کې خپرېږي. ټولنیزې رسنۍ سره له دې چې په پراخه کچه ناسم معلومات خپروي، د ډېری افغانانو لهپاره په یوه معتبره اطلاعاتي سرچینه باندې بدلېږي. په پایله کې هېوادوال د هغه څه په اړه چې په هېواد کې دننه او بهر پیښېږي، کم معلومات ترلاسه کوي.

د ۲۰۲۳ کال تر پایه د مدني ټولنې هغه فعالان چې د بالفعله حکومت د باور وړ دي، د خدماتو وړاندې کوونکيو، د معيشت ملاتړکوونکيو، د روغتيايي او طبي خدماتو وړاندې کوونکيو او د بيځبنسټيزو پروژو د تطبيقوونکيو په توګه د فعاليت جوازونه ترلاسه کوي. د دغو بنسټونو د فعاليت په پيل سره د مدني ټولنې فعالان له مذهبي مشرانو سره **يوځای د شخړو په راکمولو کې مرسته کوي چې د سيمې په کچه رامنځته شي.** دبالفعله حکومت په کچه د مدني ټولنې ملاتړي کسان شته چې د دغو فعاليتونو د ترسره کولو اجازه ورکوي. سره له دې چې د يو شمېر ولايتونو واليان د هر ډول فعاليت ترسره کول منع کوي، خوځينې نور بيا د مدني ټولنې ملاتړي دي.

په هغو ځايونو کې چې د مدني ټولنې سازمانونه خلکو ته خدمت کوي، ډېره کمه بودجه لري. هغوي په عمومي توګه پر سيمه‌ييزو او داوطلبو کارکوونکيو باندې تکيه لري، له هغو خلکو سره په اړيکه کې دي چې له نېږدې ورسره کار کوي، ملاتړ يې کوي او خدمات ورته وړاندې کوي. هغوی د خلکو پر اړتياوو په داسې بڼه تمرکز کوي چې د امکان تر حده په خپلو ټولنو کې وساتل شي او د ټولنې او بالفعله حکومت له ارزښتونو او کلتور سره توافق ولري. په دغه پړاو کې افغان مدني ټولنه په تبعيد کې د ځواب وينې او همدارنګه په بين‌المللي پلټفارمونو کې د ملاتړ په موخه د بشري حقونو سرغړونې پېښو مستندولو ته دوام ورکوي.

تر دې مهاله مدني ټولنې ته څرګنده شوې چې ډېرى فعاليتونه جواز لري، خو په دې شرط چې د حکومت مخالف نه‌وي او په روښانه توګه له ديني قوانينو سره د حکومت له تعريف سره مخالفت ونه‌لري. په پايله کې مدني ټولنه په تدريجي بڼه خو په پټه په پراخو برخو کې فعاليت پيلوي، لکه د ټول هېواد په کچه د نجونو د تدريس لپاره له داسې تعليمي نصاب سره کوچني ښوونځي پرانستل چې په پټه به روزنه ورکول کېږي. د مدني ټولنې شبکې او رسنيز سازمانونه راڅرګندېږي چې د اړيکو ټينګولو لپاره له پټو او شفر لروونکيو کوډونو څخه استفاده کوي.

مرستندويان د بودجې په ترلاسه کولو سره بشري مرستې پیلوي او د بودجې په ترلاسه کولو سره اساسي پراختياوو ته هم دوام ورکوي. دغه بهیر د بوروکراتيکو خنډونو له امله ډېر سوکه دی، ګاونډي هېوادونه له افغانستان سره خپل سرحدونه پیاوړي کوي.

ډېر کم اعتراضونه ترسره کېږي، د مدني ټولنې فعالان داسې ستراتيژۍ ترلاس لاندې نيسي چې ډېر کم عموميت ولري. د مدني ټولنې لهخوا پټ فعالیتونه زیاتېږي او سیمهییز ملاتړ د هغوی دفعالیتونو د پراختیا امکانات ډېروي.

په بېلابېلو سیمو کې د خدماتو وړاندې کولو کچه ډېر توپير لري. په هغو سیمو کې چې ديني زدهکړې په آزاده توګه تفسيرېږي، د مدني ټولنې لهخوا بېلابېلو توپیر لروونکي خدماتو ته لاسرسی ډېر دی لکه کرنه، رغاونه او اساسي کارونه. په نورو سیمو کې چې هم د مدني ټولنې او هم د بالفعله حکومت لهخوا په سمه توګه خدمات نه وړاندې کېږي، حتی د ژوندانه لومړنۍ اړتیاوې هم په ډېرې کمزورۍ بڼه د لاسرسي وړ دي.

د جغرافيايي توپیرونو له امله په بېلابېلو قومونو کې د خدماتو او ملاتړ کچه په پام توګه توپير لري. هغه ټولنې چې په ټېټه کچه ملاتړ ورڅخه کېږي، عموماً هغه کسان دي چې له تاریخي اړخه په افغانستان کې منزوي شوي دي. دغه توپیرونه په بېلابېلو کچو کې متفاوت دي. په ځینو سیمو کې د بالفعله حکومت ملاتړ کم خو په ځینو برخو کې ډېر دی. د قومونو تر منځ لېږد والی د عامه او ټولنیزو رسنیو له خوا د پیامونو په استولو سره چې د قومونو ترمنځ اختلافاتو زیاتوالي ته لیواله دي، ډېرېږي. ځینې وختونه د قومونو ترمنځ جګړې پیښېږي، خو دبېلابېلو ټولنو پر وړاندې په رسمي توګه فزيکي تاوتریخوالی نشته.

ډېری خلک د ژوند لومړنۍ اړتیاوې لکه خواړه، سرپناه او روغتیايي خدمتونه په سختۍ سره ترلاسه کوي. ډېری افغانان د پام وړ فقر تجربه کوي، خو د ماشومانو او د بدن د غړیو خرڅلاو بهیر ځکه ودرېدلی چې ډېری افغانان کولی شي د مرستو په ترلاسه کولو سره ژوندي پاتې شي.

په ۲۰۲۴ کال کې بالفعاله حکومت خپلې هڅې د ترهګرۍ د ودې مخنیوي باندې متمرکزوي. څکه چې مذهبي او نورو وسلوالو ډلو راټوکيدل تر ټولو لوی ګواښ دی چې ورسره مخ دي. وسلې په شدیده توګه کنټرولېږي او د داعش، القاعده او نورو ترهګریزو ډلو د غړيتوب په شک کسان نیول کېږي او زندان ته اچول کېږي.

د ملي ټاکنو ترسره کولو لهپاره مظاهرې تنظیمېږي. په دغو اعتراضاتو کې د خلکو ګډون د انتظار له کچې کم دی. خو د بالفعله حکومت لهخوا په وحشیانه ډول ځپل کېږي ډېری د مدني ټولنې هغه فعالان چې په دغه بهیر کې ښکیل وو، نیول شوي او یا هم له هېواده تښتي چې په پایله کې ځینې فعالیتونه او شبکې چې په تېرو کلونو کې وې، ځپل شوي او منحل شوي دي. ځو ډېری سیمهییز فعالان چې د بالفعله حکومت لهخوا په رسمیت پېژندل شوي او ملاتړ ورڅخه کېږي، خپلو فعالیتونو ته دوام ورکوي.

بالفعله حکومت څو مهم اصلاحات رامنځته کوي چې د یو غیرمتمرکز حکومت لامل کېږي. ډېری دندې او تصمیمونه ولایتونو ته ورکول کېږي. هیڅ ډول قانوني بدلونونه نه دي رامنځته شوي خو په عملي توګه بالفعله حکومت والیان هڅوي چې په خپلواکه توګه اجراآت وکړي. د مدني ټولنې غیررسمي شبکې په ټول هېواد کې خپل برياليتوبونه له يوبل سره شریکوي. او د ولایتونو په کچه ورو ورو وده کوي. د بالفعله حکومت چارواکي چې په لومړۍ سر کې د ثبات په ساتلو کې فکر کوي، په عمومي توګه اجازه نهورکول کېږي خو دغه بدلونونه له رسمي تصدیق پرته ترسره کېږي او سترګې ورباندې پټېږي.

دغه ډول پټ فعالیتونو باندې ځینې چارواکي خبر دي خو سترګې ورباندې پټوي. سیمهییز مسوولین او رهبران له شخصي عواقبت سره مخ کېږي. بالفعله حکومت له دې موضوع څخه خبر دی هغه ګواښوونکي خدمات چې خلک ورسره مخ دي بنایي د عمومي نا آرامۍ لامل شي. په دې توګه د ځای ناسته خدماتو وړاندې کولو هڅې د اړتیا وړ خدماتو ته په اجازې ورکولو سره حتی د نافرمانۍ له مجازاتو سره هم دوام مومي.

له ۲۰۲۵ کال څخه د مدني ټولنې سازمانونه د اغېزناکو او شته فرهنګ سره سم په پراخه توګه د مذهبي او فرهنګي رهبرانو او سیمه‌ییزو مسوولینو له‌خوا د ارزښت وړ ګڼل کېږي او په هغو ټولنو کې د پام وړ انعطاف رامنځته کړی چې فعالیت په‌کې کوي. له هغه وروسته د ښځو حقونو پرمخ بیولو برخه کې د مدني ټولنې فعالیتونه زیاتېږي. لږکۍ قومونه د روزنې پراختیا، د خبرو اترو فضاء رامنځته کولو، د منځګړیو په توګه د رول لوبولو او غیررسمي قضایي سیستمونو د ملاتړ له‌پاره هڅه کوي. د مدني ټولنې لوبغاړي هم په مخ پر زیاتیدونکې توګه د ولایتونو په کچه د بالفعله حکومت چارواکیو او خلکو ترمنځ د ارتباطي پل په توګه رول لوبوي.

د ۲۰۲۵ کال تر پایه د مدني ټولنې ډېری پټ فعالیتونه چې به ۲۰۲۴ کال کې له اعتراضونو مخکې ترسره کیدل ، بیاځلي پیلېږي.

په ۲۰۲۵ ـ ۲۰۳۰ کلونو کې د خلکو او مدني ټولنې له‌پاره شرایط په نسبي توګه ثابت دي. طبیعي پیښې، وچکالي، او په سرحدي سیمو کې قسمي جګړې ځینې وختونه آرامي له منځه وړي او د لنډې مودې له‌پاره د مصیبت زیاتوالي لامل کېږي.

بالفعاله حکومت همدارنګه د ماتیدونکي ثبات ساتلو ته دوام کوي. افغانستان له آرامه ژوند لرلوونکیو وګړیو سره هوسا هېواد نه‌دي او ډېری خلک د تېر په څېر ځورېږي. تاوتریخچنې کړنې چې د امریکا د حضور دورې ځانګړنې وې، په نادره توګه ترسره کېږي. ډېری خلک کولی شي کم له کمه د ژوند یو سبک تعقیب کړي. د بیان آزادي یا د اجتماعاتو آزادي نشته.په داسې حال کې چې ښځې په قسمي توګه د ژوند له لومړنې، حقونو څخه برخمنې دي خو د نارینه‌وو پرته ډېرې محدودیت لري. په دې توګه که څه هم نجونې زده‌کړې کوي، خو ډېری یې یوازې په دیني زده‌کړو بوختې دي. هغوي په عمومي توګه په کورنۍ کې د راتلوونکیو وګړیو د راتلوونکې مسوولیت لري څو له کورنیو څخه ساتنه وکړي او حرفه‌یي موقعیتونه به ونه‌لري. مدني ټولنه فعاله ده او اغېزناک تویپر رامنځته کوي خو له ډېر محدودیت سره هم مخ ده.

دغه ماتیدونکی ثبات به تر کومه دوام ولري؟ دغه غیرمنتظره ناورین، د بهرنیانو نفوذ، په حکومت کې دننه اختلافونه، یا بدلون ته د خلکو مخ پر زیاتیدونکې لیوالتیا به د پراخې ګډوډۍ لامل شي؟

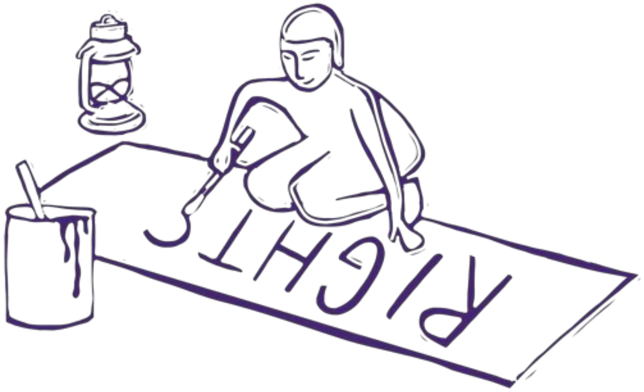

د بدلون باد

پرانیستې کړکۍ او د باد وړمې انځور کړئ. باد پخوانۍ هوا پاکوي او د بدلون او خوځښت زیری راوړي. بدلون ښايي د جوړجاړي او وړاندوينې وړ نه‌وي ښايي ځينې وختونه پردې ګډې وډې شي او يا هم د ميز پر سرکاغذونه بې نظمه کړي د باد وړمې او وخت ځرنګوالي په اړه وړاندوينه نه‌شو کولی، خو د ډاډ خبره دا ده چې باد بدلون راولي. په دغه سناريوکې خوځښت او بدلون ليدل کېږي.

په دغه سناريو کې يو تړلی او ناکاره حکومت په داسې حال کې چې د خپلو اتباعو حقوق يې محدود کړي، نه‌شي کولی د هغوی اړتياوو ته رسيدنه وکړي. دغه وضعيت د وخت په تېريدو سره د لازياتو خلکو د نارضايتۍ لامل ګرځي. د افغانستان د مدني ټولنې رهبرانو اغېزناکه رهبري چې ډېری يې ښځې دي، په هېواد کې دننه او بهر مرسته کوي څو دغه نارضياتي په يو ټولنيز خوځښت بدله شي. په داسې حال کې چې بالفعله حکومت لاهم فرصت لري چې د انقلاب پر ځای اصلاحات غوره کړي، خو له دغو فرصتونو څخه استفاده نه‌کوي. له دې سربېره، په بالقوه ډول ګاونډيو هېوادونو او له سيمې په پراخه کچه د ترهګريزو تاوتريخوالي پراختيا د دې لامل کېږي چې نور هېوادونه هم د حکومت له بدلون څخه ملاتړ وکړي او په دې توګه تر ۲۰۳۰ کال پورې د يو انقلابي بدلون احتمال لازياتېږي.

مهالوېش

په ۲۰۲۳ کال کې د افغانانو ژوند شرایط ډېر ستونزمن شوی. له یو فصل وچکالۍ وروسته لاهم قحطي دوام لري او کورنۍ د ژوندي پاتې کېدو لپاره ناممکنو غوارویو ته اړ کېږي. د ډېری خلکو لپاره وضعیت ناهیلی کوونکی دی. په دیاسپورا کې میشتو افغانانو لخوا د پیسو کوچنۍ حوالې له ځینو کورنیو سره مرسته کوي خو د ډېری خلکو وضعیت لاهم ناهیلی کوونکی دی.

بالفعله خکومت د بین‌المللي مرستو د جلب او زیاتوالي او قحطۍ ختمولو لپاره ښوونځي د نجونو پر مخ پرانیسي دي. خو د ښوونځیو تعلیمي نصاب یوازې پر دیني زده‌کړو پورې منحصر دی. د قحطۍ پر مهال د بین‌المللي فعالانو لخوا د بیرنیو خوړو مرستو وېش تر خلکو رسېږي او تر ډېره کچه له مړینو څخه مخنیوی کوي.

په همدې پړاو کې، د مدني ټولنې فعالانو یوه ډله چې د هېواد د ښځو په مشرۍ جوړه شوې، د ولسي خوځښت پر تنظیم کار پیلوي. د هغوی هدف په هېواد کې د بشري حقونو ملاتړ او رعایت دی. هغوی د ښځو آزادۍ، د بیان ازادي او تبعیض مخنیوي غوښتونکي دي، له دې سربېره، هغوی د پراخبنسټه حکومت او آزادو او منصفانه ټاکنو لپاره چې ټول افغانان پکې د رأیې ورکولو او نوماندۍ حق ولري، هڅه او ورڅخه دفاع کوي. هغوی استدلال کوي چې دا د یو پراخبنسټه او قانوني حکومت بنسټ او اساس جوړوي. دغه لور ته د حرکت لپاره هغوی همدارنګه د یو لنډمهالي حکومت جوړېدو څخه ملاتړ کوي څو وکولی شي د داسې ټاکنو پر لور چې په ترڅ کې یې افغانان خپل راتلوونکی حکومت په خپله وټاکي، لار هواره کړي. هغوی استدلال کوي چې که چېرې افغانستان د خلکو په رأیې د یو پراخ سیاسي سیستم پر لور حرکت ونه‌کړي، ښایي په راتلوونکي کې له مخ پر زیاتیدونکي فقر او تاوتریخوالي سره مخ شي.

په ۲۰۲۴ کال کې هغوی همدارنګه یو لړ اعتراضي تاکتیکونه کاروي، خو دغه اعتراضونه د ځپوونکیو اقداماتو او له هېواد څخه د فعالانو د تېښتې له امله راکمېږي. پاتې کسان چې بدلون غواړي، له مترقي دیني عالمانو سره همکاري کوي څو خپلې موخې د دیني تفسیر په چوکاټ کې بیان کړي، هغوی استدلال کوي چې یو رېښتونی اسلامي هېواد چې له قرآني زده‌کړو څخه ملاتړ کوي، باید دغو حقونو ته درناوی ولري. هغوی همدارنګه د ښځو حقونو لپاره چوکاټ وړاندې کوي چې د هغوی په باور لویدیز نه بلکې اسلامي تفسیر دی.

د مدني ټولنې ډېری رهبران د یو پراخ ولسي خوځښت ستراتیژۍ غوره کولو سره هڅه کوي چې لومړنیو حقونو ته د لاسرسي لپاره په بالفعله حکومت باندې اغېز وکړي. د خوځښت رهبرانو تر منځ د سولې او امنیت او پر راتلوونکي باندې د اغېزناک فشار ترمنځ د تعادل څرنګوالي په اړه اختلاف تر سترګو کېږي. یو زیات شمېر دغه رهبران پرېکړه کوي چې د هدف وړ ستراتیژۍ ولري څو د ټولنې زیاتو برخو سره د تعادل لپاره د شخصي اړیکو له‌لارې خپل پیامونه او ستراتیژۍ شریکې کړي. دغه ډلې په لومړیو کې له ښځو، ځوانانو، مترقي دیني علمانو او پخوانیو سیاسي مشرانو څخه جوړه شوې ده.

په ۲۰۲۳ ـ ۲۰۲۵ کلونو کې د ښوونځیو، وېناوالو، د بزګرو اتحادیې او خصوصي سکټور رهبران هم په دغه خوځښت کې مشارکت کوي. تر ۲۰۲۶ کال پورې د دغې ډلې په ترکیب کې د دیني عالمانو شمېر زیاتېږي. د وخت په تېرېدو سره رهبري وده کوي او یو زیات شمېر نور خلک هم په دغه ډله کې شاملېږي. د هغو کسانو په ډله کې چې په رهبرۍ کې شامل دي، څو تنه یې بالفعله حکومت ته ژمن کسان دي چې په پټه د دغې ډلې فعالیتونه څاري.

هغه کسان چې له دغه خوځښت سره یوځای شوي، په خپله خوښه د حکومت بدلون لهپاره سره متحد کېږي، په قومي ډلو کې اختلاف او بې باوري داسې موضوعګانې دي چې په خوځښت کې وربانديې بحث نهکېږي.که څه هم د قومي ډلو ترمنځ بې باوري شته، خو د حکومت بدلون هدف د تحقق لهپاره په لنډمهاله توګه له پامه غورځول کېږي.

په دغه پړاو کې د بشري حقونو ښکاره سرغړونه شته، په داسې حال کې چې رسمي خبري رسنۍ په شدت سره سانسور کېږي او د بالفعله حکومت پر ضد نیوکو ته اجازه نهشته، خو ټولنیزې رسنۍ ډېرې فعاله دي. ډېرى داسې قومي او جنسیتي تاوتریخولي شته چې په ټولنیزو رسنیو کې په پراخه توګه او ګرافیکي بڼه خپرېږي.

تاوتریخچني پیښې له دې ډلې ترهګریز بریدونه د هېواد په بېلابېلو برخو په ځانګړې ډل په ښوونځیو، بانکونو او حکومتي ادارو باندې ترسره کېږي. داسې ښکاري چې په هېواد کې ترهګریزو ډلو کې د غړیتوب او نفوذ کچه مخ په زیاتېدو ده. بالفعله حکومت د ناقانونه وسلو او نشهيي توکیو په کنټرول کې چې دواړوه یې د نا امنیتۍ په زیاتیدو کې رول لري، هیڅ ډول هڅه نهکوي. له دې سربېره، ځینې وختونه د ګاونډیو هېوادونو لهخوا د هېواد په ځینو سیمو هوایي بمبارۍ کېږي چې هدف یې په هېواد کې میشتو ترهګریزو ډولو ځپل دي او له دې سربېره د پاکستانیو او ایرانیو ځواګونو لهخوا د ترهګریزو ډلو د مهارلو په موخه ځمکنۍ ګزمې هم ترسره کېږي.

افغانان مخ پر زیاتیدونکې بڼه ناراضه دي. له بالفعله حکومت څخه نیوکې کوي او په پراخه کچه د بدلون له خوځښت سره یوځای کېږي. د بالفعله حکومت چارواکو کې

اختلافونه او د نظر توپیر زیاتېږي. په هېواد کې د وضعیت ترینګلتیا او د خلکو ځپل د بشري حقونو وضعیت په اړه د بین‌المللي ټولنې د نیوکو زیاتوالي لامل کېږي.

د خوځښت رهبرانو له بالفعله حکومت سره د څلور کلنو ناکامو خبرو اترو وروسته پرېکړه کړې چې پر حکومت کې د نفوذ هڅو څخه لاس واخلي او پر ځای یې نوی حکومت جوړ کړي. د دغه خوځښت رهبران د نوي حکومت جوړېدو طرحې د تطبیق په‌موخه د یوې انتظامي شورا پر جوړېدو هوکړه کوي. هغوی مني چې که بالفعله حکومت د شورا پرېکړه ونه‌مني، د ځپلو له‌پاره یې لازم ګامونه اخلي. کله چې دغه نوې پرېکړه کېږي، د خوځښت څو تنه رهبران چې د بالفعله حکومت جاسوسانو له‌خوا ځارل کېدل، نیول کېږي.

په پایله کې د خوځښت په غړیو کې د باورۍ خطر رامنځته شوی او پر څو کوچینو ګروپونو باندې وېشل کېږي چې په قصدي توګه له یوبل سره ګډ هویتونه او فعالیتونه نه‌لري. د خوځښت فعالیتونه لاهم دوام لري او له دوو کلونو وروسته، په هېواد کې د پراخ ملاتړ ساتلو او د نوي حکومت له‌پاره د خصوصي سکټور او نورو هېوادونو د ملاتړ جلبولو هڅې کوي.

په دغه پړاو کې ځینې بهرني هېوادونه له بالفعله حکومت څخه سیاسي ملاتړ کوي، یو شمېر ګاونډي هېوادونه چې په افغانستان کې میشتو ترهګرو ډلو له مخ پر زیاتېدونکي بریدونو سره مخ دي چې یو یې هم هغه برید وو چې په ترڅ کې یې ۲۰ پاکستاني سرتېري ووژل شوو، هغوی په پراخه بڼه په ملل متحد او څو اړخیزو سازمانونو کې د ترهګرو ډلو ودې په اړه بحث کوي.

په ۲۰۲۷ کال کې ګاونډي هېوادونه په افغانستان کې د نظامي مداخلې غوښتنه کوي خو کومه نظامي مداخله نه تر سترګو کېږي، بلکې هوکړه شوې چې په افغانستان کې د ترهګریزو فعالیتونه ځارنه زیاته شي او د وضعیت خرابېدو په صورت کې د نظامي مداخلې په اړه بیاکتنه کوي.

د ۲۰۲۹ کال په لومړیو کې په دیاسپورا کې د مدني ټولنې غړي د ولسي ځوځښت رهبرانو سره په ګډه د سیمې ځواکمنو هېوادونو له حکومتونو سره غونډه کوي. په دغه ناسته کې خوځښت له څو ګاونډیو هېوادونو پرته له د نورو هغو له لوري د څرګند ملاتړ ژمنه نه ترلاسه کوي، خو د هغوی له تود هرکلي سره مخ کېږي. د بالفعله حکومت د نسکورېدو احتمال زیاتېږي. د دغو غونډې په دویم پړاو چې د ۲۰۲۹ کال په وروستیو کې د سیمې ځواکمنو هېوادونو ترمنځ جوړه شوې، خوځښت د څو هېوادونو له‌خوا د مرستې خصوصي ژمنې ترلاسه کوي. دغه هېوادونه که څه هم د هغو ټاوتریخوالو، نشه‌یي توکیو او ترهګرۍ څخه اندېښنه لري چې له افغانستان څخه د نړۍ نورو برخو ته صادرېږي، بلکې د سوداګرۍ هغه فرصتونه هم ګوري چې په افغانستان کې شته او له هغوی سره یو پیاوړی متحد پاتې کېدی شي.

د ۲۰۳۰ کال د اګینست په ۱۵ له ۱۵۰۰ تنو زیاتو ولسي استازیو په ګډون ستره شورا چې د بالفعله حکومت ملاتړ ورسره نه‌شته،جوړېږي. د شورا غړي د خوځښت د رهبرانو له‌خوا په پوره غور سره ټاکل کېږي څو په بشپړ ډول د افغانستان له ګوټ، ګوټ څخه استازیتوب وکړي چې په هغو کې د طالبانو منځلاري غړي هم شامل دي. دغه شورا د یو پراخبنسته حکومت، د افغانستان د راتلونکې لارې نقشه او د لنډمهاله حکومت پر رهبرۍ وروستۍ پرېکړې ته رسېږي. د امکان تر بریده ژر د عادلانه او آزادو ټاکنو تر سره کول د دغې شورا لومړیتوب دی. شورا همدارنګه له څو کلیدي بدلونونو سره د تیر اساسي قانون پر انفاذ هم هوکړه کوي.

د لارې نقشې اضافي اقدامات عبارت دي له:

- د فساد په اړه ټینګ دریځ نیول؛
- د مفسدینو مجازاتو او افشاء کولو څخه د ډاډ ترلاسه کولو په موخه د قانون تطبیق زیاتوالی؛
- د تمویلوونکیو او عمومي مرستو د روڼتیا او حساب‌ورکوونې ښه‌والي له‌پاره د مالي سیستم بدلون؛
- د کوکنارو په شمول د هر ډول نشه‌يي توکیو د تولید اړوند ټولو فعالیتونو مخنیوی؛
- د کورنیو او ملي دفاع وزارتونو په ګډ مدیریت سره د بې وسلې کولو ملي ټیم جوړول؛
- د پخوانیو مبارزینو له معیشت خدماتو څخه ملاتړ او همدارنګه د هغو بزګرو له‌پاره چې د ناقانونه نشه‌يي توکیو په تولید او کر کې ښکیل دي، د بدیلو کرنیزو تولیدوانو زمینې برابرول.

له لویې جرګې وروسته به نوی حکومت څه وخت او څنګه واک ترلاسه کړي؟ آیا دغه حکومت به د لارې نقشې پر تطبیق بریالی شي؟ د نوي حکومت چوکاټ کې د خوځښت بېلابېلو ډلو شتون به څنګه وي؟

پرانیستې پردې

بهر ته د کتو لەپارد پردي لېرې کولو انځور د درک، اړېکو او بدلون لەپاره مخ په ودې وړتيا شته. د منځلارو او بېلابېلو سياسي رهبرانو څخه جوړ يو کوچنی ګروپ د خبرو اترو، پخلاينې او جوړجاړي لەپاره سره راټولېږي.

په داسې حال کې چې په منځلارو غړيو کې د رنځ او بدبينۍ يو ډول احساس شته او د افغانستان د راتلوونکې لەپاره توپير لرونکي ليدلوري لري، خو د يوبل منلو او يووالي لەپاره يوه هوکړه رامنځته کېږي. دلته ده چې د خبرو اترو او پخلايني بهير سوکه والي ته په کتو سره هېواد د يوې پراخې راتلوونکي لور ته درومي.

بين‌المللي لوبغاړي د خبرو اترو آسانتيا برخه کې ښکيل دي او هڅه کوي څو دغه پروسه د افغانانو په مشرۍ پر مخ لاړه شي. د افغانانو د ژوند شرايط د حقوقو د زياتوالي، د ژوند اړتياوو ته د لاسرسي او انسجام له لارې په تدريجي ډول په ښه کيدو دی.

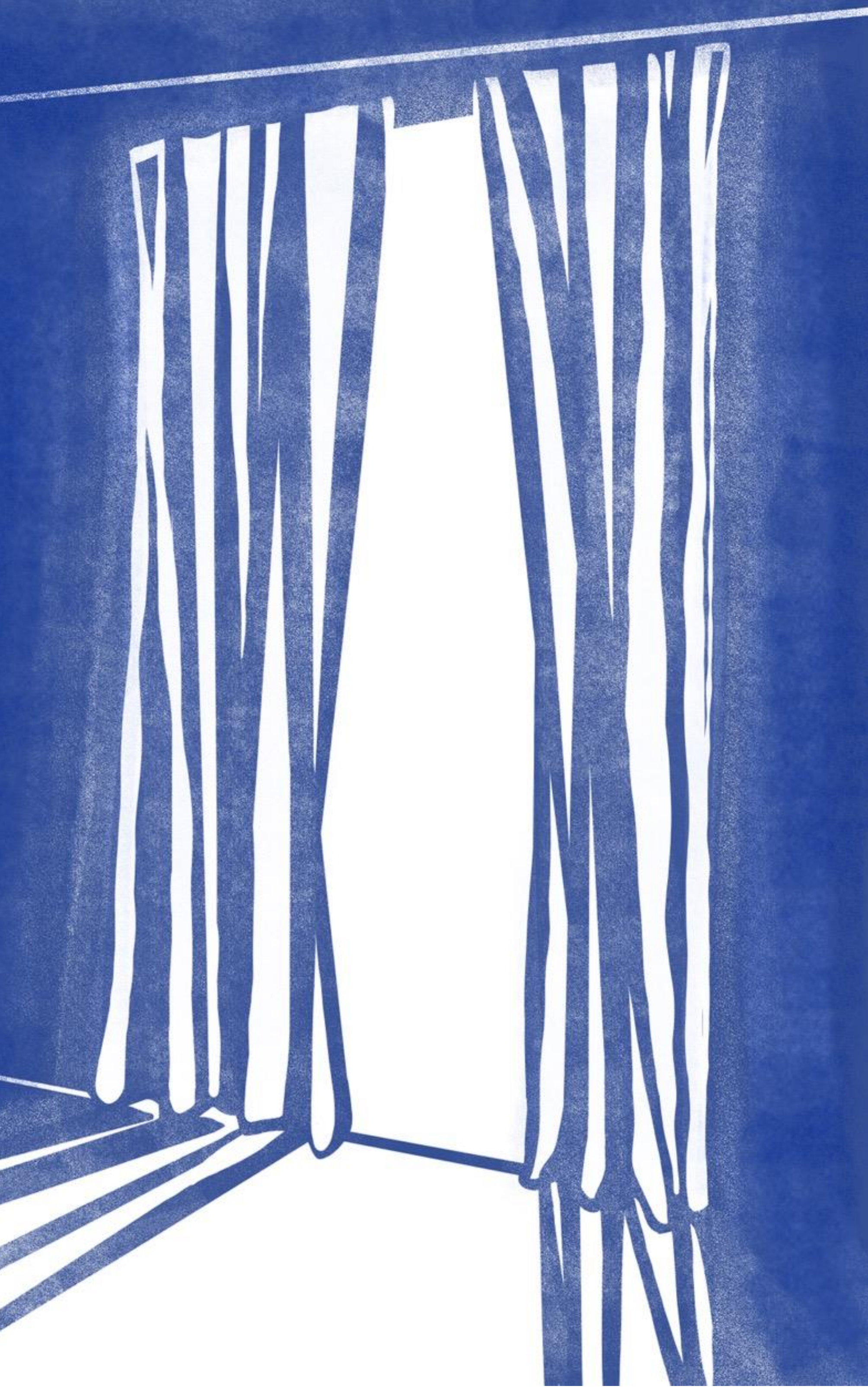

مهال وېش

له ۲۰۲۲ کال څخه د ۲۰۲۳ کال تر پایه وضعیت همدارنګه د ترینګلتیا پر لور درومي. خلک او سازماني ګروپونه قیام کوي چې ځینې یې وسله هم لري او نور یې مدني خوځښتونه دي چې ټول د طالبانو واک ننګوي.

د افغانستان مدني ټولنه بیاځلي منظمېږي. د مدني ټولنې فعالان په هېواد کې دننه په دیاسپورا کې د مدني ټولنې فعالانو، د بالعفله حکومت له منځلارو او نورو سیاسي ګوندونو ترمنځ د غیررسمي اړیکو په رامنځته کولو او پراختیا باندې تمرکز کوي.

په دغه موده کې د بین‌المللي ټولنې لخوا د بالفعله حکومت سیاستونه ځیوونکي ګڼل کېږي خو خپل بشپړپالو مرستو ته دوام ورکوي او پرمختیایي او سیاسي مرستې ودروي. د بین‌المللي ټولنې د مشارکت نشتوالي له امله ټولنه له زیاتو ننګونو سره مخ کېږي او غیر حکومتي سیمه‌ییزو سازمانونو فعالیتونه او د بین‌المللي ټولنې بیړۍ مرستې افغانانو ته دا وړتیا ورکوي چې ژوندي پاتې شي.

له دې سره هممهاله،د ولسي پاڅونونو وسلوال فعالیتونه او همدارنګه تروریستي ګروپونه د طالبانو پر ضد خپلو پلان شویو بریدونو ته دوام ورکوي او پر روغتونونو، ښوونځیو، ښاري بسونو او کارخونو بمي بریدونه زیاتېږي. ځینې وسلوالي ډلې د خلکو د وحشیانه خپلو له امله د طالبانو پرضد مقاومت کوي. هغوی د طالبانو له بریا څخه په الهام اخېستو د تاوتریخوالي له لارې د واک ترلاسه کولو هڅې کوي او غواړي چې طالبان له نظامي اړخه ونګوي. په دغو سازمانونو کې د ګمارنې کچه لوړه او زیاته ده. طالبانو د دغو ډلو په کنټرول کې خپله وړتیا له لاسه ورکړې ده. له ګاونډیو هېوادونو څخه هېواد ته د وسلو قاچاق د زیاتیدو په حال کې دی. په ۲۰۲۳ کال کې د نشه‌يي توکیو تولید او تجارت خپلې لوړې کچې ته رسیدلی دی.

د بالفعاله حکومت دننه د منځلارو او تندلارو ترمنځ اختلافات د ورځې په تېریدو سره راڅرګندېږي او د ګوندونو ترمنځ نښتې مخ په زیاتیدو دي. داسي ښکاري چې هېواد د تودې جګړې پر لور روان دی.

د ۲۰۲۴ کال په لومړیو کې د افغان مدني ټولنې د مشرانو یوه ډله چې له جګړو او ګډوډۍ څخه ستومانه شوي، غواړي چې له بالفعاله حکومت، وسلوالو ډلو او سیاسي ګوندونو سره د خبرو اترو یو پلټفارم جوړ کړي. د مدني فعالانو لخوا د اطلاعاتو شریکولو، شبکې جوړولو، د ګډو ستراتیژیو، خبرو اترو، وړتیا جوړولو د خبرو اترو دغه پلټفارم جوړېږي او نړیواله ټولنه یې ملاتړ کوي. دغه پلټ فارم په افغانستان کې دننه او په دیاسپورا کې د مدني ټولنې ترمنځ په حضوري او مجازي اړیکو په ټینګولو سره رامنځته کېږي.

دغه ډله د سولې پخلاینې او پراخ بنسټه حکومت جوړېدو لهپاره هڅې خپلې موخې بیانوي. د دغې ډلې غړي چې په دیاسپورا کې دي، د یوې ډیپلوماتیکې ستراتیژۍ په جوړولو سره له بالفعله حکومت څخه غواړي چې د خبرو اترو میز ته راشي او له سیمهییزو خبرو اترو ملاتړ وکوي. هغوی وړاندېز کوي چې ملګري ملتونه دې د دغو خبرو اترو د آنچاري او څارونکي رول ولري.

د مدني ټولنې ډېری غړي د خبرو اترو تګلارو پر کیفیت شک لري. هغوی وېره لري چې په دغه بهیر کې د بالفعله حکومت ښکیلتیا هغه لاځواکمنوي او د مدني ټولنه اغېزناکتیا را کموي.

په دغه پړاو کې خلک که څه هم د جګړو شدت، فقر او ناهیلۍ سره مخ دي خو د جګړو پای لهپاره د مدني ټولنې هڅو ته هیله مند دي. له دې سربېره، بالفعله حکومت د ډېری هېوادونو لهخوا په رسمیت نهدی پېژندل شوی او مرستې هم ډېرې محدودې دي. د ښکیلو ګوندونو ځینې غړي په دې باور دي چې د افغانستان د پایښت لهپاره یوازېنۍ لار د ګډې سیاسي لارې موندل دي چې یو پراخ بنسټه حکومت رامنځته کړي او خلکو ته خپله غېږ پرانیزي. ټول ښکیل لوري هوکړه کوي چې له یوبل سره خبرې کوي او هڅه یې دا ده چې خپل اختلافات د خبرو اترو او پخلاینې له لارې حل کړي.

د خبرو اترو ایډیا په کابل کې د بینالمللي او سیمهییزو لوبغاړو په ملاتړ ترسره کېږي. سیمهییز لوبغاړي له یوبل سره ګوري او دې اجماع ته رسېږي چې باید په افغانستان نښتې پای ته ورسېږي. هغوی ټول ښکیل لوري هڅوي چې د اختلافونو د حل لهپاره پراخ بنسټه حللارې ومومي.

د ۲۰۲۴ کال په نیمایي کې په کابل کې د انتظار وړ خبرې اترې پیلېږي. بسپنه ورکوونکي افغانانو ته د خبرو اترو او همکارۍ په برخه کې له وړتیا لوړونې او روزنیزې څخه ملاتړ کوي. لومړني کسان چې د وړتیا جوړونې وړاندېز مني د افغانستان مدني ټولنې غړي او په دیاسپورا کې میشت افغانان دی خو هغوی یوازې نه دي. خپلواک مذهبي رهبران، د طالبانو غړي، د نورو وسلهوالو ګروپونو غړي او همدارنګه سیاسي ګوندونه

هم د وړتیا جوړوني په پروګرامونو کې برخه اخلي. دغه وړتیا جوړونه خبرو اترو ته له چمتووالي سربېره په ګډونوالو کې د رغانده اړېکو او لازیاتې همکارۍ لامل هم کېږي.

په همدې مهال د مدني ټولني ډېرى غړي او د رسنیو کارکوونکي د عفوې او بښنې، د یو بل منلو، زغم، د خسارې جبران، وړتیا لوړونې، جوړجاړي او له هغو کسانو سره د مقابلې هڅه کوي چې په ناسمو اطلاعاتو خپرولو سره غواړي چې د خبرو اترو بهیر کمزورى کړي. په ټولو ټولنیزو او متعارفو رسنیو کې دغه پیامونه لاپراخېږي او په افغانانو کې دغه احساس راټوکیدلی چې د یو ځای ژوند کولو امکان شته دى.

د ۲۰۲۴ کال په پای کې د ملي خبرو اترو لومړى پړاو د « کابل بهیر» د یوې برخې په توګه په کابل اینټرکانټیننټل هوټل کې ترسره کېږي. په دغه پروګرام کې چې د ملګرو ملتونو سازمان په ګوربتوب او آسانتیا سره جوړېږي، په هېواد کې دننه او بهر افغانان سره راټولېږي او د هېواد د راتلوونکي په اړه خپل لیدلوري له یوبل سره شریکوي. په دغو ډلو کې د بالفعله حکومت غړي، وسلوالي ډلې، مذهبي مشران، رسنۍ، مدني ټولنه، خصوصي سکټور، د پوهنتونونو استادان او پخواني سیاسي رهبران شامل دي. د دغې پروسې ګډونوال د ښځو او نارینهوو په ګډون د هېواد د بېلابېلو سیمو او قومونه ځوانان او مشران دي.

د دغو خبرو اصلي موضوعګانې لومړى له ملل متحد سازمان څخه غوښتنه ده څو د یو څاروونکي په توګه عمل وکړي او افغانستان ته خپل سولهساتي ځواکونه راواستوي چې د خبرو اترو پر مهال د نښتو له پیښدو څخه مخنیوى وکړي. د حکومتولۍ سیسټم احتمالي جوړښت په اړه به د غونډې په پای کې بحث وشي. اساسي قانون، عادي قوانین، خپلواکي او آزادي (د بیان ازادي، د وینا ازادي) بشري حقوق، سیاسي مشارکت او ځوانانو او ښځو رول به د دغو خبرو اجنداء جوړوي.

له لومړنیو خبرو اترو وروسته به د ټولو لوریو ترمنځ هوکړه وشي هر هغه افغان چې غواړي، هېواد ته راستون شي، باید ورڅخه ساتنه وشي، که څه هم ډېرى لوري د دغې ژمنې د باوري کیدو په اړه اندېښنه لري، خو دغه بهیر له دیاسپورا څخه د افغانانو د تدریجي راتګ لامل کېږي. د ځایي مدني ټولنې څارنه به له دغه بهیر څخه د لازیات ملاتړ لامل شي.

د ۲۰۲۵ کال په لومړیو کې به په هېواد کې د ځایي ډیالوګ بهیر پیل شي. دغه بهیرونه په ملي کچه د خبرو اترو سره اړوند او د دغو خبرو اترو ډېره برخه منعکسوي. ښځې، سیمهییزې شوراګانې اود جوماتونو امامان په پلټفارم کې په خپل ګډون سره دغه بهیر ته مشروعیت او انګیزه ورکوي. هغوى د ګډ درک او سیمهییز اقدام لهپاره د فضاء رامنځته کولو او ملي بهیر په اړه د معلوماتو رسولو مرستې لهپاره د ټول هېواد په کچه لیدلوري وړاندې کوي او د خبرو اترو فرهنګ روحیه او د روزنیزو مسائلو په اړه د بحث وړتیا رامنځته کوي.
خبري اوټولنیزې رسنۍ د خبرو اترو بهیر کې د لازیاتو خلکو په ښکیلتیا کې مهم رول لري. لیدلوري به په پراخه کچه د ټولنیزو او نورو رسنیوز له لارې شریک شي. په افغانستان کې د بیان او وینا آزادۍ بهیر درجه په لوړیدو ده. همدارنګه د بیان آزادۍ فرهنګ هم وده کړې ده.

له دیاسپورا څخه د افغانانو مخ پر زیاتیدونکي راستنیدنه او د افغانانو د اړتیاوو پوره کولو لهپاره د مدني ټولنې فعالیتونه وده کوي.

په ټوله دغه دوره کې د ټولنې بېلابېلو فعالانو ترمنځ اختلاف او ترينګلتيا شتون لري. په بالفعله حکومت او مذهبي تشکيلاتو کې دننه، يو زيات شمېر کسان په دې باور دي، په بحثونو او جوړجاړويو کې ښکيلتيا به هېواد د سکولريزم پر لور بوځي چې په‌کې ديني تعليماتو ته درناوی نه‌کېږي او هېواد هغه لور ته بيول کېږي چې لويديز فرهنګ په‌کې برلاسه وي. دغه محافظه کاره فعالان يا هغه کسان چې هدف يې يو ټول ګډونه حکومت جوړول دي، سره مخالف دي. د دغو ترينګلتيا راکمولو لپاره ښکيل لوري په خبرواترو کې د روښانه پيامونو وړاندې کولو ته دوام ورکوي چې افغانستان يو اسلامي هېواد دی او وي به، اسلام ته به درناوی کېږي او د افغانستان په چارو کې به بهرنيو مداخلو ته اجازه ور نه کړل شي.

همدارنګه په مدني ټولنه کې هم يو شمېر کسان په دې باور دي چې له حکومت سره جوړجاړی د داسې يو هېواد لامل کېږي چې بشري حقوق به مراعات نه‌شي او قومي او جنسيتي تبيعضونه به رواجېږي. د مدني ټولنې ځينې فعالان د خبرو اترو له بهير څخه نيوکه کوي او په هغو کې له ګډون څخه ډډه کوي. خو ځينې داسې کسان شته چې په پټه رغانده ستراتيژۍ جوړوي. د خبرو اترو په ملاتړو فعالانو کې هم مخالفتونه شي او د دغه بهير يو شمېر غړي د نفوذ پراختيا، شهرت او واک ته د رسيدو هڅه کوي. دغه ترينګلتياوې کله ناکله د سياسي او شخصي قدرت پالنې لامل کېږي.

د ۲۰۲۵ کال په نيمايي کې د غيرنظاميانو د ملاتړ، د تاوتريخوالي راکمولو، د امنيت پياوړتيا، د ملي سياسي خبرو اترو د ملاتړ او د مسووليتونو منلو لپاره د ملي چارواکيو وړتيا ورکوونې په موخه افغانستان ته د ملګرو ملتونو د سوله ساتو ځواکونو يوه کوچنۍ ډله راځي.

د ۲۰۲۶ کال په لومړيو کې به په «کابل بهير» کې ښکيل فعالان لازياتو خبرو اترو ته مخه وکړي. د خبرو اترو دغه پړاو کې د جګړو قربانيانو، لږکيو، مذهبي جريانونو، محصلانو او د دياسپورا غړيو په ځېر نورې ډلې هم ګډون کوي ځو د افغانستان په راتلوونکي مسير کې ونډه واخلي. دغه ډلې به د مذاکراتو په فرعي کميټو کې ګډون وکړي او خپلې موندنې او غوښتنې مرکچي ټيم ته وسپاري ځو پرېکړو کې ورڅخه استفاده وکړي.

د ۲۰۲۶ کال تر نيمايي پورې به ښکيل لوري په خبرو اترو کې د نوي حکومت جوړښت باره کې هوکړې ته رسيږي، د اوسني اساسي قانون پر اصلاح هوکړه کوي، له بين‌المللي معاهدو څخه خپل ملاتړ اعلانوي او د ټاکنو ترسره کيدو تنظيم په اړه به پر يو مهالوېش هوکړې ته رسيږي. ټول لوري دا څرګندوي چې په ټولو برخو کې د ښځو فعال ګډون د دغه بهير د بريا راز دی. له دې سربېره هغوی همدارنګه د ملګرو ملتونو سازمان په مديريت د بې وسلې کولو بهير سره هوکړه کوي او دا تشخصيوي چې ټولو لوريو جنايتونه ترسره کړي او له خلکو څخه د هغو زيانونو له امله چې ورته اړولي يې دي بايد بښنه وغواړي.

په دغو کلونو کې د ښځو وړتيا ورکوونې په برخه کې هيڅ د پام وړ مداخله نه ده شوې او ډېرې تېرې ننګونې په خپل حال پاتې دي. خو د کابل بهير خبرو اترو بهير او همدارنګه د ټولنې په کچه ښځې فعال ګډون لري. په دغو خبرو اترو کې ښکيل لوري هوکړه کوي چې هيڅ داسې قوانين او مقررات به نه وي چې د ژوندانه په ټولو اړخونو کې د ښځو له ګډون سره مخالفت وکړي.
په عمومي توګه په دغه پړاو کې په هېواد کې د حکومتي او خصوصي سکټور دوامداره پانګونه ترسره کېږي. ځينې پانګوال چې افغانستان يې پرېښی وو، ورو ورو راستنېږي او يو شمېر لوی شرکتونه د هېواد له اقتصاد سره د مرستې لارې چارې پلټي.

د ۲۰۲۶ کال تر پايه د کابل بهير له لارې د روانو خبرو اترو د يوې مشخصې پايلې په توګه يو پراخ بنسټه او انتقالي حکومت تشکيلېږي. دغه انتقالي حکومت له ټولو سيمو څخه د ښځو او نارينه‌وو، قومي ګروپونو اوسياسي ډلو څخه جوړ دی. د بين‌المللي ټولنې ډېری برخه‌وال دغه نوی انتقالي حکومت د يو مشروع مرجعې په توګه په رسميت پېژني او رسمي اړيکې ورسره ټېنګوي.

د ۲۰۲۷ ـ ۲۰۲۸ کال پورې به دغه انتقالي حکومت به د نوی اساسي قانون تدوين چارې پيلوي ځو د هغه مطابق ځينې کليدي داخلي فعاليتونه لکه د ملي او محلي ټاکنو تنظيم او آسانتيا، بې وسلې کول او پخلاينې بهير پيل شي. د ۲۰۲۸ کال تر نيمايي به د ملي او محلي

ټاکنو لپاره لومړنۍ کارونه پیلېږي او په ۲۰۲۹ کال کې به د دغو ټاکنو اساسي چارې ترسره کېږي چې له هغه وروسته به همماله د بین‌المللي سوله ساتو ځواکونو د تلو پروګرام هم تر لاس لاندې نیول کېږي.
لنډمهاله حکومت د خلکو د ستونزو راکمولو لپاره د بین المللي مرستو پر جذب تمرکز کوي. بین‌المللي ټولنه او سیمه‌ییز لوبغاړي د انتقالي حکومت له رول څخه ملاتړ کوي او خپلې مرستې ورسره پراخوي.

د ۲۰۲۹ کال په لومړیو کې په ټاکنو کې د ګډون او رأیې ورکولو بهیر په اړه د هېواد په ټولو برخو کې د خلکو د انسجام لپاره د روزنې په برخه کې د مدني ټولنې لخوا پراخ کمپاین ترسره کېږي.

د ۲۰۲۹ کال په وروستیو کې ملي او سیمه‌ییزې ټاکنې ترسره کېږي چې د افغانانو له پراخ هرکلي سره به ملې وي.

د ۲۰۳۰ کال په لومړیو کې ډېری افغانان د ملي فقر تر کرښې لاندې ژوند کوي او د قومونو او ښځو او نارینه‌وو ترمنځ اختلافات لاهم دوام لري، د تاوتریخوالي پېښې ترسره کېږي او داسې کسان لاهم شته چې نوي حکومت ته د واک لېږد بهیر د ناکامۍ په صورت کې وسلو پورته کولو ته چمتو دي. له دې سره د اقتصادي ودې په څېر متقابل درک وده کوې او د انساني ودې شاخصونه د پرمختګ په حال کې دي.

له ټاکنو وروسته نوی منتخب حکومت اعلانېږي چې د بین‌المللي ټولنې او سیمه‌ییزو لوبغاړي له لوري په رسمیت وپېژندل شي. دغه نوی منتخب حکومت ژمنه کوي چې د کابل بهیر هوکړې ته ژمن دی، د پاتې نارضیاتیو له منځه وړلو او د ملت ټپ درملنې په موخه به ګامونه واخېستل شي او د افغانستان او افغانانو د وضعیت ښه‌والي لپاره به سیاسي، ټولنیز او اقتصادي پروګرامونه په لار واچول شي.

له ټاکنو وروسته حکومت به څنګه وي؟ آیا دغه بدلونونه به له متقابل درک سره دوام ومومي؟ آیا بهرنۍ پانګونه به د افغانانو د ژوند ښه‌والي لامل شي؟

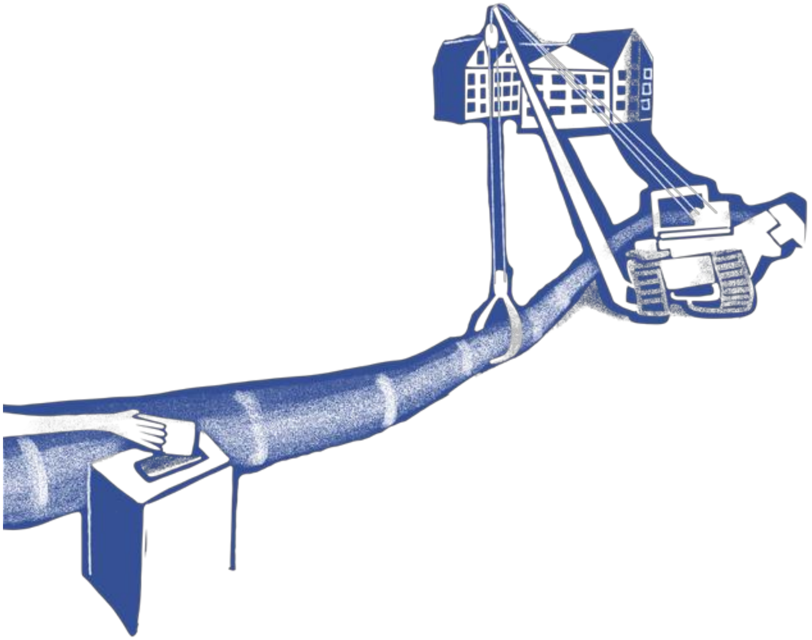

ګډون‌وال

د افغانستان مدني ټولنې د راتلوونکې لپاره د سناریو ټیم کې د مدني ټولنې د ۳۰ تنو کارپوهانو او فعالانو په ګډون توپیر لرونکې ډلې شاملې دي. هغوی د یو ټیم په توګه توپیر لرونکې مخینې او لیدلوري (توپیرلرونکې دندې، جنسیت، نسلونه، موضوعي تخصص، قومي، مذهبي، ژبنۍ او سیمه‌ییز سوابق) لري چې دا هغوی ته د دې وړتیا ورکوي څو د یوې ټولیزې ستونزې په توګه د افغانستان مدني ټولنې پر وړاندې شته ننګونې درک کړي.

دغه سناریوګانې په ټولنیز ډول د څلورو توپیر لرونکیو راتلوونکیو په اړه توپیر لرونکی انځور وړاندې کوي. د سناریو د ټیم هر غړی په تقریبي ډول په یوې یا څو سناریوګانو کې د ځانګړیو عناصرو د معقولیت یا اړوندوالي په اړه توافق نه‌لري. په پایله کې د ګډونوالو دغه لړ لیک د پېښو رامنځته کیدو احتمال یا ضمني سپارښتنو باندې د اجماع ښودنه نه‌کوي، بلکې یوازې په خپله خلک ښيي ـ د ژمنو، زړه سواندو او توپیر لرونکي لوبغاړو یوه ډله چې یو ځای یې سره کار کړی، هیلمنده ده دغه سناریوګانې ښایي پراخې او ستراتیژیکې خبرې اترې وهڅوي چې له هغوی سره د افغانستان پرمختګ برخه کې مرسته کوي.

دغه سناریوګانې څلور توپیر لرونکې تخیلي راتلوونکې راښیي. د سناریو ټیم کابو هر غړی په احتمالي توګه په یو یا څو سناریوګانو کې د ځانګړیو عناصرو د اړوندوالي یا معقولیت په اړه هوکړه نه‌لري. په پایله کې د ګډونوالو دغه لړلیک د راتلوونکیو پیښو د احتمال یا ضمني وړاندېز ښودونه نه کوي، بلکې هیله مند دي چې دغه سناریوګانې به داسې ستراتیژیکې او پراخې خبرې اترې وهڅوي چې له افغانستان سره د پرمختګ په برخه کې مرسته کوي.

د سناریو ټیم
نازیلا جمشیدي
ذکیه محمودي
خان آقا داودزی
یونس طغرا
محمد رضا رفعت
نجیب پیکان
عنقا امین
نیلوفر ایوبي
سونیا احمدي
عالیه یلماز
خالد فهیم
جواد اسلمي
الهام کوهستاني
مرضیه قرباني
عبدالله هیواد
لطف الله نجفی زاده
جمیله افغانی

نور ګډون‌وال
مصطفی صدیقي
عزیز رفیع
دانش کروخیل

دغه نوښت د فولکې برنادونه Folke Bernadotte اکاډمۍ له خوا، د شرکای رئوس Reos Partners په همکارۍ او په افغانستان کې د اروپایي ټولنې د سولې د ملاتړ میکانیزم (EU APSM) تر چتر لاندې تطبیق شو.

له سناریوګانو څخه څه ډول استفاده وکړو؟

« له راتلوونکي سره نه بلکې په راتلوونکي کې ښکیلتیا چې په اوس‌مهال کې ترسره کیږي. پر راتلوونکي تمرکز، له حال زمان سره زموږ د لیدلوري ډول بدلوي. څرنګه چې موږ حال زمان او د هغه ستراتیژیکي اړتیاوې بیاځلي درک کوو. له راتلوونکي څخه زده کړه ننګوونکي او پاروونکې ده، ځکه چې له حال زمان سره زموږ د تعامل بڼه د تل لپاره بدلوي.»

— اولیور فریمن (Oliver Freeman)

دغه سناریوګانې وړاندوینې نه دي.

دا وړاندېزونه نه دي.

دا هغه داستانونه دي چې راتلوونکې احتمالي مسیرونه تشریح کوي او له موږ سره د اوسني واقعیت سره په خبرو، تفکر او ژور درک کې مرسته کوي.

د یوې سناریو یا د هغو د ټولګې بریا په راتلوونکي کې د پیښو په اړه نه بلکې په ننیو ستراتیژیو او غوراویو باندې د اغېزناکتیا پر بنسټ ارزول کیږي. ځینې وختونه تر ټولو مهمې سناریوګانې شاته تګ وي چې باید ورنه ډډه وکړو.
د سناریوګانو په چمتو کولو کې یوه ګډه ژبه رامنځته کوو چې موږ ته د حال او راتلوونکیو ننګونو په باره کې د خبرو امکان راکوي. د دغه بحث پر بنسټ کولی شو داسې غوراوی رامنځته او ستراتیژیک متحدین تشکیل کړو چې زموږ د مطلوبې راتلوونکي واقعیتونو د لوړاوي زمینه برابروي. له همدې امله خلکو کې د هغو په اړه بحث د سناریوګانو د بریا لپاره لازمي دی. دغه انعکاس کیدی شي فردي، ټولیز، مخامخ یا مجازي واوسي.

د سناریوګانو جوړښتي انعکاس هدف د هغه څه په اړه چې ښايي پیښ نه‌شي، اجماع ته رسیدل دي. له سناریوګانو څخه په استفادې د پیښې د احتمال په باره کې بحث کې د بېلابېلو ګروپونو ګډون د فردي او جمعي ستراتیژیو په اړه د الهام اخېستو او معلوماتو لپاره د ممکنه مسیرونو او راتلوونکیو پړاوونو ټاکل دي.

وړاندېز کوو چې د راتلوونکیو تمریناتو له تر سره کولو مخکې د سناریو متنونه په بشپړ ډول مطالعه کړئ.

1. د سناریوګانو په اړه فردي تفکر

زه شخصاً د سناریوګانو په اړه څه فکر کووم او د هغو په اغېزناکتیا کې زما رول څه ډول وینم؟

د افغانستان مدني ټولنې راتلوونکې سناریوګانې د ټولو افغانانو او د هغو غیرافغانانو لپاره چې فکر او اقدامات یې د هېواد او خلکو پر راتلوونکې اغېز لري، اړوند دي.

دلته د سناریوګانو په اړه د فردي تفکر لپاره د پوښتنو او وسیائلو ټولګه وړاندې کوو. زه له تاسو غواړم چې په شخصي توګه پر دغو پوښتنو د پنځو دقیقو یا څو ساعتونو لپاره فکر وکړئ. ښايي وغواړئ چې څه شی انځور کړئ یا یې په خپله مجله کې منعکس کړئ. موږ بلنه درکوو چې د لیوالتیا په صورت کې د خپلو تأملاتو پایلې د مجازي او حضوري تعامل له لارې له خپلو ملګرو، شریکبانو، همکارانو او حتی هغو کسانو سره شریکې کړئ چې مخالفت ورسره لرئ.

د فردي غبرګون لپاره پوښتنې

هره سناریو

سناریو مې کوم احساسات راپاروي؟
په دغه سناریو کې له کومو فرصتونو څخه ښه استفاده کولی شو او له کومو ګواښونو سره مخ یو؟
په هره سناریو کې کومه موضوع راته ډېره توپیر لروونکي ده؟
زه د دغه ممکنه راتلونکي لپاره نن ورځ څه کولی شم څو چمتو واوسم؟
نن کوم کار ترسره کولی شم څو دغې احتمالي راتلووتکي ته چمتو واوسو؟
که چېرې دغه سناریو پیښه شي، پر ما، پر هغو ګروپونو چې زه یې غړیتوب لري او پر افغانانو به څه اغېز ولري؟

د سناریوګانو ټولګه

ټولې سناریوګانې مو کوم احساسات راپاروي؟
اوس څه ګورو چې لیدلي مو نه وو؟

راتلوونکي

په راتلوونکي کې مو کومه موضوع اندېښمنوي؟
د کومې موضوع راتلوونکي مو احساست راپاروي؟

زما رول

زما د اغېز او مؤثریت کچه څومره ده؟
زه کوم رول لوبول غواړم؟
کوم کار کولی شم ترسره یې کړم څو پر راتلوونکي اغېز پرېږدم؟ کوم اقدامات ترسره کولی شم؟

2. د لاپراخو بحثونو لپاره د خوځښت رامنځته کولو سناریوګانو خپراوی

څنګه کولی شو سناریوګانې په اغېزناکه توګه یو ګروپ ته وړاندې کړو څو په دې اړه د بحثونو خوځښت رامنځته کړي؟

سناریوګانې یوازې له پیام سره مل یو محصول نه‌دی، بلکې د تفکر، بحث او اقدام لپاره یوه محرکه وسیله ده. د افغانستان مدني ټولنې راتلوونکي سناریوګانې د بېلابېلو غړونو ښکیلتیا او د هېواد، خلکو او بنسټونو راتلوونکي اړوند احتمالي فرصتونو، خطرونو او غوراویو جلب او د بېلابېلو غړونو ښکیلتیا ته زمنیه برابره وي.
تاسو کولی شئ د پریزنټیشنونو، بحثونو، مناظرو، غونډو، رونیزو ورکشاپونو او د رسنیو او ټولنیزو شبکو له لارې د سناریوګانو په اړه د خبرونو په خپرولو سره دغه بهیر وهڅوئ او ونډه پهکې واخلئ.

کولی شئ سناریوګانې له لاندې لارو شریکې کړئ:

1. له هغو کنفرانسونو او سیمینارونو په استفادې سره چې په‌کې ګډون کوئ ، سناریوګانې له نورو سره شریکې کړئ.
2. له هغو کسانو سره چې په ټولنیزو رسنیو کې د اړوندو موضوعګانو په اړه بحثکوئ او تعامل ولرئ، د سناریوګانو لینګ ورسره شریک کړئ.
3. د خپلو همکارانو، ملګرو، او ستراتیژیکو شریکبانو لپاره یوه غونډه یا بحث برابر کړئ.
4. د سناریوګانو په باره/ اړه مقالې د ویبلاک پستونه او لیدلوری ولیکئ

3. د سناریوګانو په باره کې ټولیز انعکاس

د سناریوګانو په باره کې ټولیز انعکاس ته څرنګه آسانتیا برابره کړو؟

د سناریوګانو د خپرواي په اړه له عامه پوهاوي سربېره کولی شئ هغه کسان چې د سناریو په باره کې ګډ نظریات لرئ، ولټوئ. د بېلګې په ډول، کولی شئ په ټولنه، سکټور، همزولو، یا بېلابېلو خلکو کې چې په ورځنیو فعالیتونو کې په ګډه کار نه ورسره کوئ، د یو جمعي انعکاس کوربانه واوسئ. ستاسو د ټولیز انعکاس هدف ښایي د راټوکیدونکیو موضوعګانو او یا د احتمالي اقدماتو لهپاره د افکارو د تبادلې څخه د ګروپ درک وي.

که غواړئ په ډیالوګ کې ژورې کچې ته ورسېږئ، وړاندېز کووم چې داسې غونډې جوړې کړئ چې کم له کمه څلور ساعته وخت واخلي، له همدې امله به ډېر وخت ولرئ چې د سناریوګانو محتوا درک او څېړنه پهکې وکړئ او هم د ګروپ لهپاره د مفاهیمو په اړه نوی لیدلوری ترلاسه کړئ.

د دغه بحث د جوړښت لهپاره له لاندې جدول څخه استفاده وکړئ.

	دغه سناریو زموږ په واک کې کوم فرصتونه راکوي؟	آیا دغه سناري موږ له کومې ننګونې سره مخ کوي؟	د دغې سناریو د تطبیق لهپاره څه باید وکړو؟	پر دغې سناریو د اغېز لهپاره څه باید وکړو
له درزونو څخه رڼا				
د بدلون باد				
پرانیستې پردې				
پردې				

4. د روزنیزم پروګرام په تنظیم کې له سناریوګانو څخه استفاده

څرنګه کولی شم چې له سناریوګانو څخه د افغانستان او له هغه څخه په پراخه کچه مسایلو څخه د زدهکوونکیو د روزنې لهپاره استفاده وکړم؟

کیدی شي له سناریوګانو څخه د سولې ټینګښت، حکومتولئ، بشري حقونو، ټولنپېژندنې او نورو ځانګو په برخه کې د اکاډمیکو پروګرامونو د محرک عنصر په توګه استفاده وشي.

که ښوونکی یا استاد یاستئ، کولی شئ د سناریوګانو په برخه کې یو لکچر چمتو کړئ او یا د ریپورټ، انټرنیټي پاڼې او ټولنیزو رسنیو له پستونو څخه د درسي توکیو په توګه استفاده وکړئ.

د څلورو سناریوګانو په باره کې د یوې مناظرې یا اکاډمیک سیمینار جوړول یو بل غوراوی دی چې کولی شئ له ګډونوالو وغواړئ چې په سناریوګانو کې د منعکس شویو ننګونو او فرصتونو او پر پالیسیو او ستراتیژیو د هغو د عواقبو په اړه خپل نظریات بیان کړي.

5. د سناریو پر مټ د ستراتیژیو او پالیسیو پراختیا

زما او نور سازمانونه څنګه کولی شي چې له سناریوګانو څخه د خپلو ستراتیژیو او پالیسیو ښه‌والي په برخه کې استفاده وکړي؟

سناریوګانې ښايي د یو سازمان د ستراتیژیو چمتو کولو او بیاکتنې او د نویو پالیسیو چمتو کولو له‌پاره یوه ګټوره وسیله یا لارښود واوسي. کله چې له سناریوګانو سره کار کوو، یو ستر او اوږدمهاله انځور ګورو. سناریوګانې د هغه کار له‌پاره چې سبا یې باید ترسره کړو، په مستقیم ډول ځواب نه وړاندې کوي. خو د هرې سناریو عواقبو په اړه په فکر کول مو دې ته ځیر کوي چې غواړئ ستاسو سازمان په کوم موقعیت کې وي؟ کوم ځواک ته باید پام واړول شي؟ او د افغانستان مخ په ودې راتلوونکې په اړه ستاسو هڅې چېرته لګول کېږي؟ سناریوګانې همدارنګه یو ستراتیژیک وضعیت رامنځته کوي چې له تاسو سره د نوښتونو او اقداماتو د پلان په چمتو کولو کې مرسته کوي.

دلته داسې نظریات، پوښتنې او وسیلې شته چې کولی شئ د ځانګړي ستراتیژیک پلان چمتو کولو کې د خپلو اړتیاوو پوره کولو برخه کې ورڅخه استفاده وکړئ

د ستراتیژۍ چمتو کولو په اړه پوښتنې

دغه سناریوګانې زموږ سازمان یا ټولو ته کوم فرصتونه، خطرونه او ننګونې چمتو کوي.
د ځان په اړه کومو اړوندو قوتونو، شاخصونو یا اخطار ورکوونکیو اشارو ته پاملرنه وکړو؟
د دغو څلورو سناریوګانو په پام کې نیولو سره زموږ اوسنۍ ستراتیژۍ څنګه د پایښت وړ وګرځي.
په هره سناریو کې باید په کوم موقعیت کې واوسو؟
زموږ د پام وړ موقعیت کوم دی؟
د کومو ستراتیژیو او پالیسیو تعقیبول غواړو؟
کوم کارونه باید ترسره نه کړو، کوم کارونه باید پیل کړو او کومو کارونو ته باید دوام ورکړو؟
اوس باید د څه په اړه فکر وکړو او کوم کارونه ترسره کړو؟

دغه نوښت د فولکه برنادوته اکاډمۍ لهخوا د رئیوس په همکارۍ او مشارکت او په افغانستان کې د اروپايي ټولنې له سولې څخه د ملاتړ میکانیزم (EU APSM) تر پوښښ لاندې طرحه او تطبیق شو.

دغه سند د اروپايي ټولنې په مالي ملاتړ چمتو شوی دی. په دغه سند کې درج شوي نظریات په هیڅ ډول سره د اروپايي ټولنې رسمي نظر نه منعکسوي.

انځورونه او طرحه: تووا مایس Toa Maes.

دغه سند د ګډو سندونو د غیر سوداګریز نړیوال بنسټ Creative Commons Attribution- NonCommercial-ShareAlike4.0 له خوا جواز ترلاسه کړی دی.

د لازیاتو معلوماتو لهپاره په info@fba.se پته برښنالیک واستوئ.

FBA ReosPartners Sida